

**АКТУАЛИЗИРАН
ДОКУМЕНТ ЗА
ИЗПЪЛНЕНИЕ НА
ОБЛАСТНА
СТРАТЕГИЯ ЗА
РАЗВИТИЕ НА
ОБЛАСТ ШУМЕН
2014-2020 Г.
ОТ 2018 Г.**

СЪДЪРЖАНИЕ

I. МОТИВИ ЗА АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ДЕЙСТВАЩАТА ОСР	2
II. АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА	5
1. Икономика и конкурентоспособност	5
2. Социален капитал, социална интеграция и включване	16
3. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност	40
4. Екологично състояние и рискове.....	41
5. Актуализиран SWOT анализ	43
III. АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА	49
IV. АКТУАЛИЗИРАНА ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА ОСР ШУМЕН	51
V. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА.....	56
VI. МЕРКИ И СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИ В РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА.....	59
VII. НАСОКИ И МЕРКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО	66
VIII. ИЗПЪЛНЕНИЕ И НАБЛЮДЕНИЕ НА ОСР ШУМЕН. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА.....	68
IX. НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ	70
X. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ ..	70
XI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ	72
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ТАБЛИЦИ, ФИГУРИ И КАРТИ	73
СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ.....	75

I. МОТИВИ ЗА АКТУАЛИЗАЦИЯТА НА ДЕЙСТВАЩАТА ОСР

Актуализираният документ за изпълнение на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. за периода 2018-2020 г. е изготвен на основание чл. 31, ал. 1, т. 3 и т. 5 от ППЗРР. В актуализирания документ са отразени препоръките от изготвената Междинна оценка на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. Документът е изготвен от „Институт за управление на програми и проекти“ ООД (Изпълнител) в изпълнение на Договор с Областна администрация Шумен (Възложител) и в съответствие с нормативните разпоредби, регулиращи провеждането на регионална политика в Република България.

В съответствие с чл. 31, ал. 1 от ППЗРР областната стратегия за развитие се актуализира:

1. при съществени промени на икономическите и социалните условия в областта;
2. в съответствие с актуализирания документ за изпълнение на регионалния план за развитие;
3. в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС;
4. при съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на областната стратегия;
5. (изм. ДВ, бр. 50 от 2016 г.) при промени в териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа.

Ал. 2 (Изм. и доп. ДВ, бр. 50 от 2016 г.) За актуализиране на областната стратегия за развитие се разработва актуализиран документ за изпълнение, който я допълва.

Ал. 3 Изработването и приемането на документа по ал. 2 се извършва при условията и по реда на изработване и приемане на областната стратегия за развитие.

Актуализираният документ следва залегналата последователност в ОСР Шумен 2014-2020 г., като включва само актуализираните части на Стратегията и по този начин я допълва.

Мотивите за актуализация на действащата ОСР са във връзка с посочените по-горе т. 3 и т. 5. от ал. 1 на чл. 31 на ППЗРР и поради влезли в сила промени, обнародвани в бр. 15 на ДВ от 2016 г. в основния нормативен акт, регламентиращ регионалното развитие в страната, а именно Законът за регионално развитие. Съгласно тях е налична промяна в структурата на ОСР, като стратегията се

разширява по обхват и в съдържанието ѝ (чл. 12, ал. 3, т. 5 и 6) следва да се включат две нови точки, а именно: **мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа и насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество.** В допълнение, при посочената промяна на Закона е изменено и понятието за „**район за целенасочена подкрепа**“, като под това вече следва да се разбира следното (чл. 6 от ЗРР):

„В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват:

1. общините от четвърта и пета категория;

2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики:

а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район;

б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район;

в) територията на общината е в пограничен район.“

В предишния текст при определяне териториалния обхват на РЦП се отчиташе наличието на следните показатели, залегнали в Закона за регионално развитие на Р. България, чл. 6, точки 1-8:

1. Нетни приходи от продажби на един жител под 70 на сто от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 1);

2. Равнище на средната работна заплата, по-ниско от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 2);

3. Средно равнище на безработица над 105 на сто от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 3);

4. Коефициент на възрастова зависимост над 120 на сто от средната стойност за страната за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 4);

5. Гъстота на населението под 70 души на един квадратен километър (чл. 6 от ЗРР, точка 5);

6. Над 30 на сто от населените места нямат изградена пътна връзка с асфалтово покритие помежду си или с общинския център (чл. 6 от ЗРР, точка 6);

7. Над 30 на сто от населените места са без изградена канализационна мрежа (чл. 6 от ЗРР, точка 7);

8. Над 30 на сто от населените места ползват питейна вода с отклонение от качеството, прието като стандарт за страната, или имат режим във водоснабдяването за последните три години (чл. 6 от ЗРР, точка 8).

Предложенията за актуализация на областната стратегия за развитие са свързани и с идентифицираните в изготвената Междинна оценка препоръки, а именно:

1. Актуализиране на социално-икономическия анализ, поради настъпили промени в демографското, икономическото, социалното развитие, съответно в SWOT-анализа, ако е приложимо;
2. Отпадане на Специфична цел 3. „Успешно класиране на Шумен за Европейска столица на културата през 2019 г.“ от Приоритет 1.2. „Активирание специфичния потенциал на областната икономика“, тъй като вече е определена друга Европейска столица на културата за 2019 г. и проектите от тази специфична цел припокриват мерките на Специфична цел 1.1. от същия приоритет;
3. Актуализиране на ОСР поради наличие на следните условия: в резултат на промени в свързаното национално законодателство или в законодателството на ЕС и при промени в териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа¹;
4. Актуализиране на бюджета с оглед преизпълнение на планирания.

---

¹ Във връзка с промените в Закона за регионално развитие, обнародвани в бр. 15 на ДВ от 2016 г. в съдържанието на областните стратегии (чл. 12 ал. 3, т. 5 и 6) следва да се включат две нови точки, а именно: мерките и средствата за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа; насоки и мерки за развитие на териториалното сътрудничество. В допълнение, при посочената промяна на Закона е изменено и понятието за „район за целенасочена подкрепа“ като под това вече следва да се разбира следното (чл. 6 от ЗРР): В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват: 1. общините от четвърта и пета категория; 2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики: а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район; б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район; в) територията на общината е в пограничен район.

II. АНАЛИЗ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО И СОЦИАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА ОБЛАСТТА

Представени са основните промени в следствие на социално-икономическия анализ.

1. Икономика и конкурентоспособност

Общ стопански профил на областта

Икономическото състояние на областта е на сравнително добро равнище. Брутният вътрешен продукт (БВП), създаден през 2015 г. в област Шумен, е в размер на 1 336 млн. лв., като спрямо стойността на показателя през 2010 г. се наблюдава увеличение със 17%. През 2015 г. брутната добавена стойност (БДС) в областта е 1 155 млн. лв. и бележи ръст спрямо 2010 г. с 16,3%. Показателят БВП на човек от населението също показва увеличение с 28,2% спрямо данните за 2010 г., което показва умерен икономически ръст в областта през последните 5 години.

Таблица II.1. Брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектори и брутен вътрешен продукт (БВП)

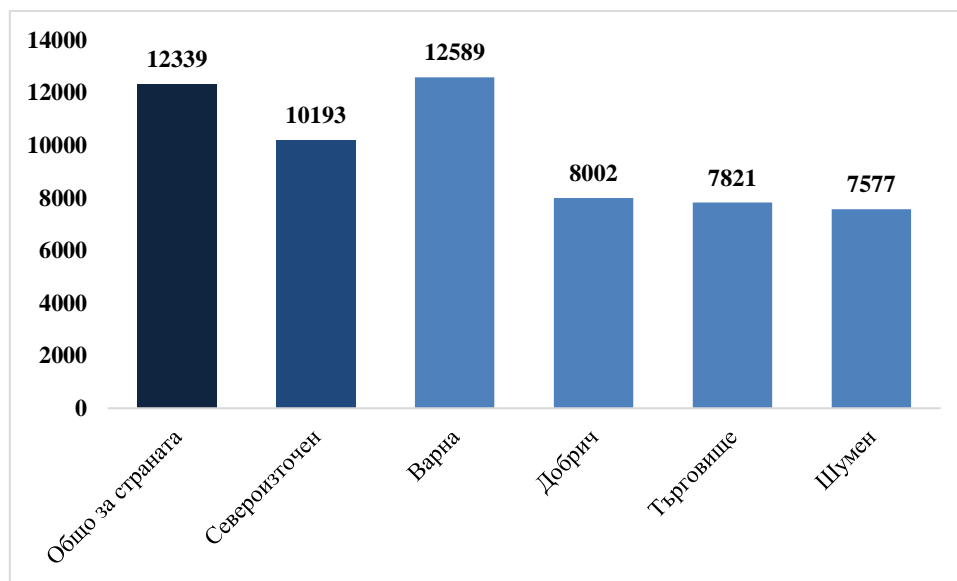
(по цени на съответната година)

Показатели	Мерна единица	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Брутна добавена стойност (БДС)	млн. лв.	993	1 055	1 095	1 119	1 140	1 155
БДС по икономически сектори							
Аграрен	млн. лв.	120	139	146	149	153	143
Индустрия	млн. лв.	272	321	347	354	360	362
Услуги	млн. лв.	601	594	602	616	628	649
Брутен вътрешен продукт (БВП)	млн. лв.	1 141	1 206	1 266	1 299	1 313	1 336
БВП на човек от населението	лв.	5 909	6 694	7 062	7 280	7 397	7 577

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Стойността на показателят БВП на човек от населението за 2015 г. на област Шумен е 7 577 лв. по данни на НСИ и се равнява на 61,4% от средната за страната (12 339 лв.) и 74,3% от средната за Североизточен район (10 193) лв. В СИР област Варна (12 589 лв.) е с най-висока стойност по този показател, следвана от областите Добрич (8 002 лв.) и Търговище (7 821 лв.), а област Шумен е на последно място по този показател, както е визуализирано на фигурата по-долу.

Фигура II.1. БВП на човек от населението за 2015 г. в лв.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Ключови икономически сектори в областта са услугите и индустрията, които създават по-голямата част от БДС. Стойността на показателя брутна добавена стойност за тези сектори се увеличава за сметка на аграрния сектор. Секторът на услугите през 2015 г. генерира 56,3% от БДС, следван от сектор индустрия (31,4%). През 2015 г. аграрният сектор генерира само 12,4% от БДС и се увеличава с 19,2% спрямо 2010 г. С най-висок ръст е индустрията с 33,2% от данните за 2010 г.

Данните от основните характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката за периода 2011-2015 г. показват увеличаване на броя на предприятията и съответно увеличаване на броя на заетите лица, размера на нетните приходи от продажби и дълготрайните материални активи и произведената продукция.

Рентабилността на продажбите варира между 5,4% и 5,9% през периода, обхванат от статистическите данни. При оперативната рентабилност също не се наблюдава ясна тенденция за увеличаване, но нивото се запазва почти еднакво през годините.

Таблица II.2. Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката на област Шумен

Показател	Мерна единица	2011	2012	2013	2014	2015
Предприятия	брой	6 503	6 631	6 629	6 664	6 780
Заети лица ¹	брой	36 850	36 925	36 633	36 843	37 719
Нетни приходи от продажби	хил. лв.	2 692 507	2 849 131	3 088 702	3 081 719	3 128 465
Дълготрайни материални активи	хил. лв.	1 094 678	1 188 715	1 261 178	1 329 257	1 404 529
Рентабилност на продажбите	%	5,4	5,6	5,9	5,9	5,7
Оперативна рентабилност	%	105,2	105,4	105,7	105,7	105,5
Произведена продукция	хил. лв.	1 816 335	1 911 671	2 076 530	2 118 929	2 211 687

Данните са изчислени в еквивалент на пълна заетост.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018

92,1% от предприятията в областта са микропредприятия, като стойността на показателят се запазва през годините. За останалите области в СИР делът на микропредприятията варира между 90,9% и 93,6%.

Таблица II.3. Относителен дял на предприятията според броя на зетите лица в тях от общия в област Шумен в %

№	Относителен дял на предприятията според броя на зетите лица в тях от общия в областта	2012	2013	2014	2015	2016
1	Микропредприятия (с до 9 заети лица)	92.0	92.1	92.0	91.9	92.1
2	Малки предприятия (с 10-49 заети лица)	6.4	6.4	6.5	6.5	6.4
3	Средни предприятия (с 50-249 заети лица)	1.3	1.2	1.2	1.3	1.3
4	Големи предприятия (с повече от 250 заети лица)	0.3	0.3	0.3	0.3	0.3

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Инвестиционна среда

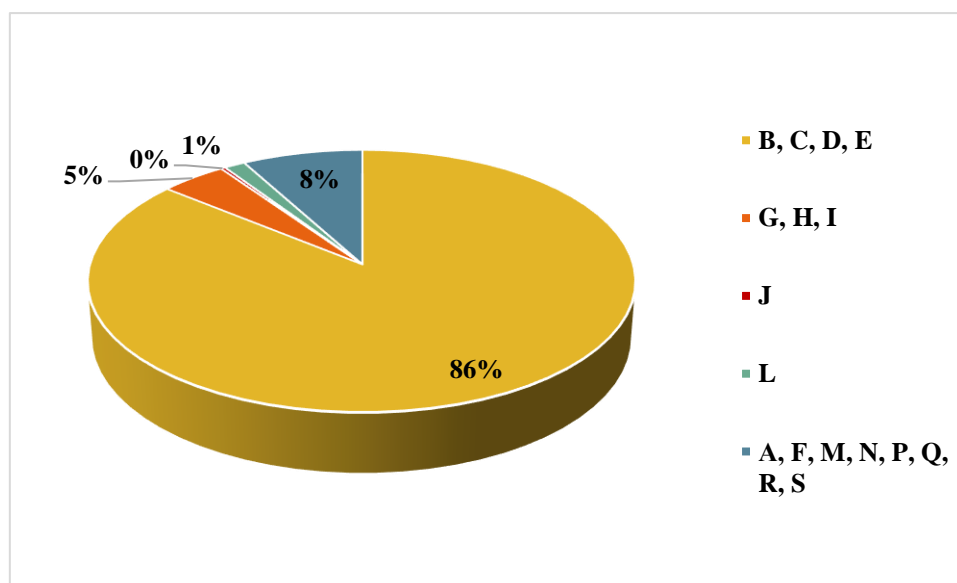
Инвестициите са друг основен компонент за определяне на икономическото състояние.

Към 31.12.2016 г. в област Шумен **преките чуждестранни инвестиции** (ПЧИ) в нефинансовия сектор възлизат на 103,1 млн. евро, което е с 0,2% по-малко в сравнение с 2015 година. Най-голям е обемът на направените чуждестранни инвестиции в промишлеността, който е 88,6 млн. евро и в сектора на услугите (търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство) – 4,5 млн. евро (фиг. I-2.). През 2016 г. тези дейности заедно формират

90,3% от общия обем на ПЧИ. Спрямо предходната година в промишлеността се наблюдава повишаване на ПЧИ с 18,3%, а в сектора на услугите - намаление с 9.9%.

Фигура П.2. Структура на преките чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор в област Шумен по икономически дейности към 31.12.2016 година

Легенда:

B, C, D, E – Добивна, преработваща и друга промишленост; доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване

G, H, I – Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство

J – Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения

L - Операции с недвижими имоти

A, F, M, N, P, Q, R, S – Селско, горско и рибно стопанство; Строителство; Професионални дейности и научни изследвания; административни и спомагателни дейности; Други услуги

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018

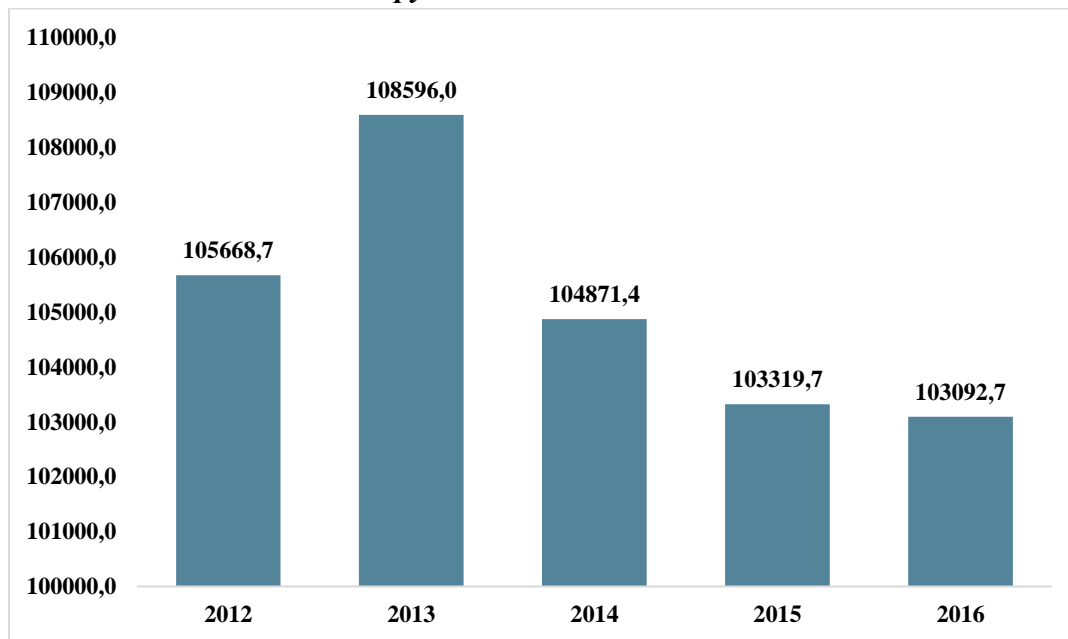
Сред промишлените отрасли с най-голяма стойност на ПЧИ към 31.12.2016 г. в област Шумен е „Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини” с 44,7 млн. евро. Следват „Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване” с 24,0 млн. евро и „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия” с 10,2 млн. евро.

Към 31.12.2016 г. област Шумен се подрежда на 21-во място сред 28-те области в страната по размер на преки чуждестранни инвестиции. Областта се нарежда на последно място по привличане на чуждестранни инвестиции в СИР за 2016 г.

В областта с най-голям обем на ПЧИ е община Шумен с 44,5 млн. евро, следвана от община Нови пазар с 24,3 млн. евро.

Чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия за периода 2012-2016 г. бележат колебливи стойности, като стойността на показателя за 2016 г. (103 092.7 хил. евро) е по-ниска от най-високо достигнатата през 2013 г. (108 596.0 хил. евро).

Фигура II.3 Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12.

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

През 2016 г. **разходите за придобиване на дълготрайни материални активи** (ДМА) във всички сектори на икономиката на област Шумен са 242 млн. лв. и в сравнение с предходната година намаляват с 32.0%. Най-голям обем инвестиции в ДМА са вложени в промишления сектор - 113 млн. лева. Следват секторът на услугите (търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети; транспорт, складиране и пощи; хотелиерство и ресторантьорство) и сектор селско, горско и рибно стопанство, където разходите за придобиване на ДМА са по 43 млн. лева.

За периода 2012-2016 г. разходите за придобиване на дълготрайни материални активи също бележат колебливи стойности, като стойността на показателя за 2016 г. (241 669 хил. лв.) е по-ниска от най-високата за периода от 355 433 хил. лв., достигната през 2015 г.

Таблица II.4. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за област Шумен в хил. лв.

Показател	2012	2013	2014	2015	2016
Разходи за ДМА	256 016	237 943	265 981	355 433	241 669

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

През 2016 г. е регистрирана промяна в структурата на разходите за придобиване на дълготрайни материални активи по видове. Относителният дял на направените инвестиции за сгради, строителни съоръжения и конструкции намалява с 19.9 пункта в сравнение с предходната година и достига 29.8%. Същевременно се увеличават вложените средства за машини, производствено оборудване и апаратура - със 7.0 пункта, за транспортни средства - с 6.0 пункта и за закупуване на земя - с 4.3 пункта, които формират съответно 37.6%, 14.4% и 9.3% от общия обем инвестиции в ДМА.

Произведена продукция

Продукцията на промишлените предприятия през 2015 г. по икономически дейности, е представена по-долу:

Таблица II.5. Произведена продукция на промишлени предприятия за 2015 г. в област Шумен

Код КИД 2008	Промишлени дейности	България	СИР	Шумен	% от СИР	% от България
	Общо	64 548 388	6 127 274	1 320 699	21,6%	2,0%
В	Добивна промишленост	2 578 600	92 272	6 531	7,1%	0,3%
С	Преработваща промишленост, в т.ч.	52 666 985	4 952 320	1 267 725	25,6%	2,4%
С 10, 11, 12	Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия	9 791 546	854 172	176 010	20,6%	1,8%
С 13, 14, 15	Производство на текстил и облекло; обработка на кожи; производство на обувки и други изделия от обработени кожи без косъм	3 743 952	158 115	27 402	17,3%	0,7%
С 16, 17, 18	Производство на дървен материал, хартия, картон и изделия от тях (без мебели); печатна дейност	2 791 619	161 725	36 870	22,8%	1,3%
С 19	Производство на кокс и рафинирани нефтопродукти	..	-	-	-	-
С 20	Производство на химични продукти	2 753 655	1 161 197	..	..	..

Актуализиран документ за изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. от 2018 г.

Код КИД 2008	Промислени дейности	България	СИР	Шумен	% от СИР	% от България
С 21	Производство на лекарствени вещества и продукти	..	-	-	-	-
С 22, 23	Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини	5 232 323	1 241 488	249 433	20,1%	4,8%
С 24, 25	Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване	10 901 073	628 723	452 067	71,9%	4,1%
С 26	Производство на компютърна и комуникационна техника, електронни и оптични продукти	884 292	11 983	..	..	..
С 27	Производство на електрически съоръжения	2 657 453	248 858	..	..	..
С 28	Производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение	2 672 087	71 481	19 684	27,5%	0,7%
С 29, 30	Производство на превозни средства	2 372 350	88 960	22 357	25,1%	0,9%
С 31, 32, 33	Производство на мебели, производство, неклассифицирано другаде; ремонт и инсталиране на машини и оборудване	2 503 754	325 618	13 049	4,0%	0,5%
Д	Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	7 882 904	897 613	14 427	1,6%	0,2%
Е	Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	1 419 899	185 069	32 016	17,3%	2,3%

.. Конфиденциални данни

- Не се развива тази дейност

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Данните показват, че с най-голям дял в структурата на преработващата промишленост в област Шумен се отличават икономическите дейности по „Производство на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване“, следвани от „Производство на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини“ и „Производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия“.

В регионален мащаб област Шумен дава 21,6% от стойността на произведената продукция в Североизточен район, в т.ч. 71,9% от производството на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване в СИР, 27,5% от производство на машини и оборудване с общо и специално предназначение и 25,1 % от производството на превозни средства.

В национален мащаб област Шумен дава: 2% от промишленото производство като цяло, 2,4% от преработващата промишленост и 4,8% от производството на изделия от каучук, пластмаси и други неметални минерални суровини и 4,15 от производството на основни метали и метални изделия, без машини и оборудване.

Иновационна среда

С оглед предоставени насоки за актуализация на областните стратегии за развитие в съответствие с ИСИС и стратегията „Европа 2020“, която има за цел преодоляване на структурните слабости чрез напредък в три взаимно подсилващи се приоритета, част от които е интелигентният растеж, основан на знанието и иновациите, е важно да се проследи дела на разходите за НИРД, като основен двигател на иновациите. Зад понятието интелигентна специализация се крие концентриране на ресурси от знания и свързването им с ограничен брой приоритетни икономически дейности. По този начин страните и регионите могат да се превърнат и да останат конкурентоспособни в националната и глобалната икономика.

За област Шумен данните показват, че разходите за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) постепенно нарастват и през 2016 г. достигат връх от 13 572 лв. В пряка връзка с посочените данни е и персоналът, зает с НИРД, при който се наблюдава увеличение от 2012 г. насам.

Таблица II.6. Показатели за НИРД в област Шумен

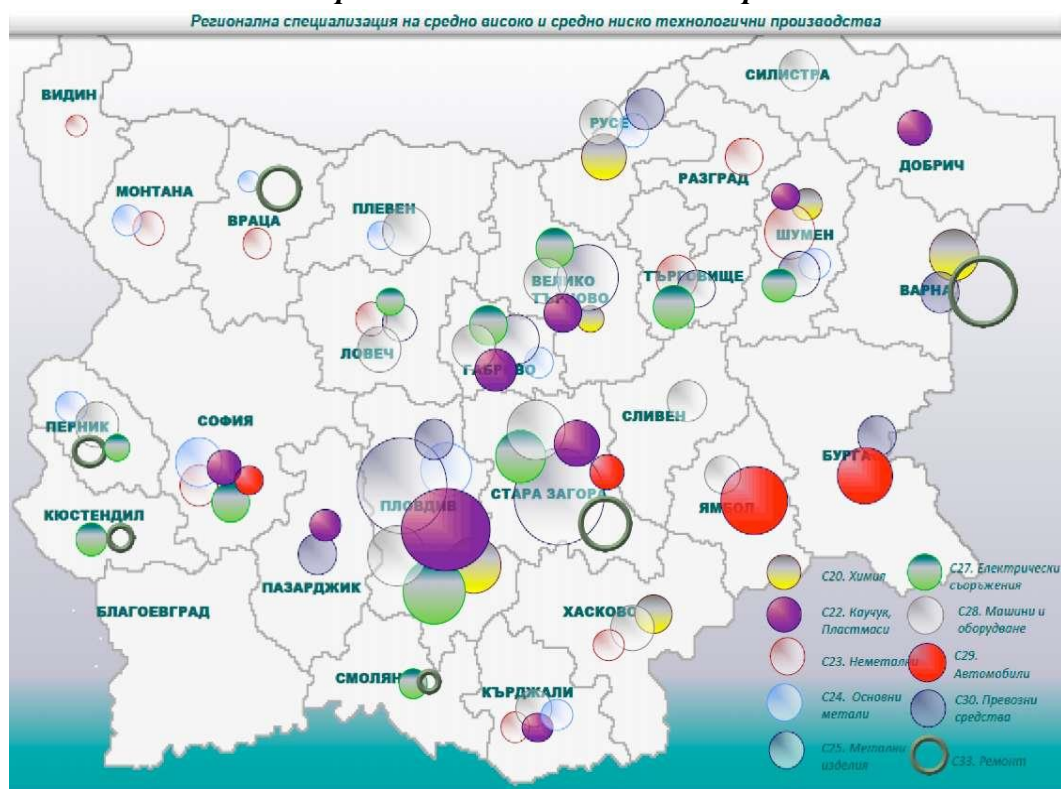
Показател	Мерна единица	2012	2013	2014	2015	2016
Разходи за научноизследователска и развойна дейност (НИРД)	хил. лв.	..	..	2 477	4 343	13 572
Персонал, зает с научноизследователска и развойна дейност (НИРД)	брой	555	491	537	712	731

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Отрасловата структура на областта е сравнително разнообразна и се определя предимно от икономическите дейности в средно високо и средно ниско технологични производства – неметали, метални изделия, електрически съоръжения, основни метали, каучук и пластмаса и химия.

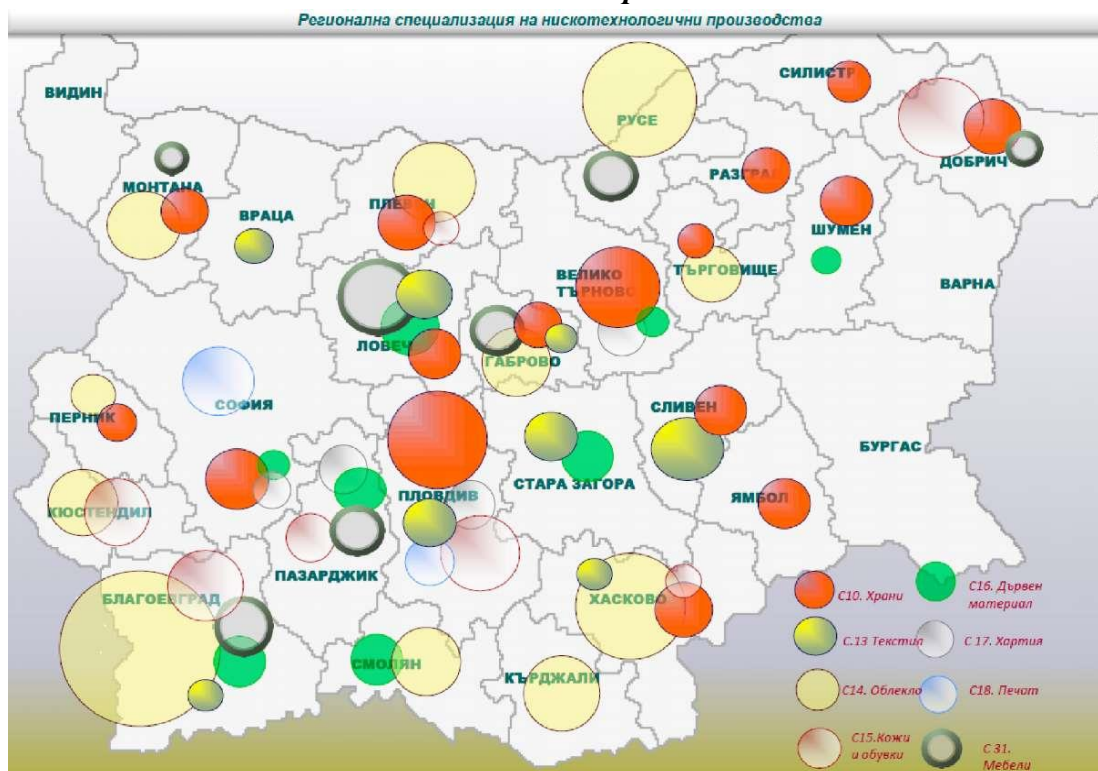
Според ИСИС обобщеното мнение на заинтересованите страни от областта за наличния капацитет за интелигентна специализация определя тематична област „Индустрия за здравословен живот и био-технологии” и „Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии” – наличие на капацитет за алтернативен спорт и туризъм, голямо биологично разнообразие, всички нива на образование, научни институти в аграрния сектор, културно-историческо наследство и др.

Карта II.1. Регионална специализация на българските предприятия на средно високо и средно ниско технологични производства

Източник: Министерство на икономиката

Карта II.2. Регионална специализация на българските предприятия на ниско технологични производства

Източник: Министерство на икономиката

От регионалната специализация на предприятията от нискотехнологичните производства се забелязва, че област Шумен е специализирана в сектор „Храни“ и „Дървен материал“.

Развитие на отрасъл „Туризм“

Актуализирани данни за развитието на отрасъла са представени по-долу.

Таблица II.7. Основни показатели за туризма в област Шумен

Показатели	Мерна единица	2012	2013	2014	2015	2016
Места за настаняване	брой	38	47	55	56	62
Реализирани нощувки	брой	64 047	74 327	83 193	90 710	76 856

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Данните показват, че стойностите на основния показател – реализирани нощувки варират през годините, като се наблюдава увеличение до 2015 г. и последващ спад през 2016 г. Броят на местата за настаняване е значително по-голям от началото на

изследвания период 2012 г. Развитието на отрасъла се дължи предимно на това, че областта е целогодишна дестинация за посещение от туристите, предлагаща културен туризъм.

Таблица II.8. Показатели за туризма в област Шумен и сравнение със СИР и България за 2015 г.

Показатели	България	СИР	Шумен	% от СИР	% от България
Места за настаняване - бр.	3 202	623	56	9,0%	1,7%
Легла - бр.	322 465	97 036	1 696	1,7%	0,5%
Легла-денонощия - бр.	62 393 875	15 491 845	555 599	3,6%	0,9%
Стаи - бр.	142 177	40 924	783	1,9%	0,6%
Реализирани нощувки - бр.	21 397 816	6 315 499	90 710	1,4%	0,4%
Пренощували лица - бр.	6 279 036	1 328 410	48 759	3,7%	0,8%
Приходи от нощувки - лв.	1 033 528 367	319 397 112	2 465 029	0,8%	0,2%

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Представените данни дават основание за формулиране на следните изводи:

- Най-голям дял на местата за настаняване в СИР се падат на област Варна, а област Шумен се нарежда на трето място с 9%;
- Делът на леглата, реализираните нощувки, пренощувалите лица и приходите от нощувки в СИР за област Шумен не надвишава 5%;
- На национално ниво показателите за областта са ниски - между 0,2 и 2%.

2. Социален капитал, социална интеграция и включване

Демографска картина на Област Шумен

Общият брой на средногодишното население в област Шумен към 31.12.2016 г. е 175 098 д. (18,6% от СИР и 2,5% от населението на Република България). При проследяване на динамиката в демографското развитие на областта се установява, че е налице устойчива тенденция към общо намаление на населението, което е характерно и за демографските процеси в национален мащаб. Този извод се потвърждава от представените данни за населението в Област Шумен по общини в таблицата по-долу.

Таблица II.9. Население в област Шумен по общини

Област, община	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.	Изменение 2016 г./ 2011 г. в %
Шумен	180 189	179 241	178 437	177 493	176 323	175 098	-2,8%
Велики Преслав	13 336	13 207	13 099	12 964	12 791	12 644	-5,2%
Венец	7 110	7 080	7 063	7 054	7 056	7 071	-0,6%
Върбица	10 373	10 322	10 274	10 214	10 305	10 407	0,3%
Каолиново	12 108	12 154	12 249	12 394	12 506	12 537	3,5%
Каспичан	7 973	7 932	7 864	7 763	7 698	7 619	-4,4%
Никола Козлево	6 107	6 117	6 098	6 089	6 107	6 133	0,4%
Нови пазар	16 850	16 734	16 676	16 625	16 525	16 442	-2,4%
Смядово	6 646	6 541	6 440	6 362	6 282	6 206	-6,6%
Хитрино	6 227	6 227	6 242	6 337	6 464	6 510	4,5%
Шумен	93 459	92 927	92 432	91 691	90 591	89 532	-4,2%

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

За периода 2011–2016 г. се наблюдават различни тенденции по общини. Населението в областта като цяло е намаляло с 2,8%, като с най-висок дял е намаляло в община Смядово (-6,6%), а най-много се е увеличило в община Хитрино (4,5%). Увеличение се наблюдава и в следните общини Върбица, Каолиново и Никола Козлево. Намалява населението в общините: Велики Преслав, Венец, Каспичан, Нови пазар, Шумен.

Намалението на населението се дължи на изселванията от областта, както и на отрицателен естествен прираст. Продължава да се наблюдава негативната тенденция на струпване на населението в централните части на областта и обезлюдяване на малките населени места, все по-голямо задълбочаване на проблема център-периферия и развитието на моноцентричен урбанистичен модел.

Броят на мъжете в областта е 85 410 (49.0%)², а жените – 89 066 (51.0%), или на 1 000 мъже се падат 1 043 жени. Броят на мъжете преобладава във възрастите до 56 години включително, с изключение на единичните възрасти 3, 31 и 43 години.

Продължава процесът на остаряване на населението. В края на 2016 г. лицата на 65 и повече навършени години в област Шумен са 35 660, или 20.4% от населението на областта. В сравнение с 2015 г. делът на населението в тази възрастова група нараства с 0,4 процентни пункта.

В област Шумен относителният дял на жените на възраст над 65 години е 23,8%, а на мъжете – 16,9%. Тази разлика се дължи на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея по-ниската средна продължителност на живота при тях.

Делът на лицата на 65 и повече навършени години в страната е 20,7%. В регионален аспект този дял е най-висок в областите Видин (28,9%), Габрово (27,9%) и Кюстендил и Ловеч (26,4%). Най-нисък е делът на възрастното население в областите София (столица) – 17,0%, Варна – 18,3%, Благоевград – 18,4% и Бургас – 18,6%.

Общо за ЕС-28 относителният дял на населението на 65 и повече навършени години е 19,2%. Най-висок е този дял в Италия (22,0%), следвана от Гърция (21,3%) и Германия (21,1%). Общо в шест страни, включително и България, делът на възрастното население е над 20,0%.

Към 31.12.2016 г. в област Шумен децата до 15 години са 24 846 или 14,2% от общия брой на населението, с 0,1 процентни пункта по-малко от 2015 година. Относителният дял на населението под 15 години е най-висок в областите Сливен – 18,2% и Бургас – 15,4% от населението на областта. Общо в петнадесет области този дял е под общия за страната (14,1%), като най-нисък е в област Габрово – 11,4%, следвана от област Смолян – 11,5%.

Делът на най-младото население в ЕС-28 в началото на 2016 г. е 15,6%, като най-нисък е в Германия (13,2%) и Италия (13,7%), а най-висок е в Ирландия (21,9%) и Франция (18,5%).

Към 31.12.2016 г. общият коефициент на възрастова зависимост за област Шумен е 53,1%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат по-малко от две лица в активна възраст.

Общо в двадесет и четири области на страната общият коефициент на възрастова зависимост е над 50,0%, като най-неблагоприятно е съотношението в областите Видин

---

² Източник: Национален статистически институт, 2018 г.

(69,2%), Ловеч (65,7%) и Габрово (64,6%), а най-благоприятно – в областите София (столица) – 45,3%, Благоевград – 49,0% и Кърджали – 49,5%.

Остаряването на населението в област Шумен води до повишаване на неговата средна възраст, която от 39,9 години през 2005 г. нараства на 43,2 години в края на 2016 г., при 43,5 години за страната. Процесът на застаряване на населението се проявява както в селата, така и в градовете, като в градовете на областта средната възраст на населението е 42,8 години, а в селата – 43,9 години.

Тенденцията на остаряване на населението води до промени и в неговата основна възрастова структура – под, във и над трудоспособна възраст. През 2016 г. горните граници за трудоспособна възраст са до навършването на 60 години и 10 месеца за жените и 63 години и 10 месеца за мъжете.

Населението в трудоспособна възраст към 31.12.2016 г. е 105 931 души, или 60,7% от цялото население на област Шумен, като мъжете са 56 060, а жените – 49 871. Трудоспособното население е намаляло с 1 178 души, или с 1,1% спрямо предходната година.

Към края на 2016 г. в над трудоспособна възраст са 42 021 души, или 24,1% (увеличение с 0,3 процентни пункта спрямо 2015 г.), а под трудоспособна възраст са 26 524, или 15,2% от населението на областта.

Възпроизводството на трудоспособното население се характеризира чрез коефициента на демографско заместване, който показва съотношението между броя на влизащите в трудоспособна възраст (15 – 19 години) и броя на излизащите от трудоспособна възраст (60 – 64 години).

Към 31.12.2016 г. коефициентът на демографско заместване за област Шумен е 67. За страната това съотношение е 63, а за сравнение, през 2001 г. 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, са били замествани от 124 млади хора.

Най-благоприятно е съотношението в областите Сливен – 81, Пазарджик и Варна – по 69. Най-нисък е този показател в областите Смолян – 44, Габрово и Кюстендил, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 48 лица, влизащи в трудоспособна възраст.

През 2016 г. в област Шумен са регистрирани 1 579 родени деца, като от тях 1 568 (99,3%) са живородени. В сравнение с предходната година броят на живородените е намалял с 32 деца, или с 2,0%.

Коефициентът на обща раждаемост в област Шумен през 2016 г. е 9,0‰, а през предходната 2015 г. - 9,1‰. Броят на живородените момчета е 817 и е с 66 по-голям от този на живородените момичета (751), или на 1 000 живородени момчета се падат 919 момичета.

В градовете и селата живородените са съответно 989 и 579 деца. Коефициентът на раждаемост в градовете е 9,1‰, а в селата – 8,7‰. През 2015 г. тези коефициенти са били съответно 9,1 и 9,0‰.

В регионален аспект най-висока е раждаемостта в областите Сливен – 12,2‰, София (столица) – 10,2‰, Варна и Бургас - по 9,6‰. В осемнадесет области раждаемостта е по-ниска от средната за страната, като най-ниски стойности се наблюдават в областите Габрово (6,4‰) и Видин (6,2‰). Област Благоевград е с коефициент, равен на средния за страната, а непосредствено след това е област Шумен с коефициент (9,0‰).

Сред общините в област Шумен, с най-висока раждаемост са Каолиново (10,7‰), Каспичан (10,1‰) и Никола Козлево (9,8‰), а с най-ниска раждаемост са общините Смядово - с 8,1‰, Велики Преслав - със 7,4‰ и Хитрино – 7,2‰.

Коефициентът на раждаемост общо за ЕС-28 през 2015 г. е 10,0‰ по данни на Евростат. Най-високо равнище на раждаемост в европейските страни има Ирландия – 14,0‰, следват Франция (12,0‰) и Обединеното кралство (11,9‰). С най-нисък коефициент на раждаемост в Европейския съюз е Италия – 8,0‰.

Броят на жените във фертилна възраст (15 - 49 навършени години), или размерът на родилните контингенти и тяхната плодовитост оказват съществено влияние върху равнището на раждаемостта и определят характера на възпроизводството на населението.

Броят на жените във фертилна възраст в област Шумен към 31.12.2016 г. е 37,4 хиляди, като спрямо предходната година той намалява с 0.7 хил., а спрямо 2001 г. - с 12,3 хил. жени.

Съществено значение за намалението на раждаемостта оказват и измененията във възрастовата структура на родилните контингенти. През 2016 г. в област Шумен 88,3% от ражданията се осъществяват от жените на възраст от 15 до 34 години вкл., които през 2016 г. са 19,0 хил. и са намалели спрямо 2015 г. с 3,3%, а в сравнение с 2001 г. - с 35,2%. Броят на жените в тази възрастова група намалява основно поради по-малкия брой момичета, които влизат във фертилна възраст, и емиграционните процеси.

През 2016 г. в област Шумен броят на децата, родени от майки под 15 години е 4, както през 2015 година. Намалява броят на децата, родени от жени на възраст над 40 години, съответно от 30 деца през 2015 г. на 27 деца през 2016 година.

Броят и структурите на населението се определят от размерите и интензивността на неговото естествено и механично (миграционно) движение.

Разликата между живородените и умрелите представлява естественият прираст на населението. След 90-те години на миналия век демографското развитие на страната се характеризира с отрицателен естествен прираст на населението, което е характерно и за област Шумен.

Коефициентът на естествен прираст се измерва чрез разликата между броя на живородените и броя на умрелите на 1 000 души от средногодишния брой на населението. За област Шумен стойността на посочения показател от 1991 г. насам е най-ниска през 1997 г. и през 2015 г. - минус 6.5 промила. За 2016 г. коефициентът на естественият прираст е минус 5,6‰, като в градовете е минус 4,0‰, а в селата минус 8,1‰.

През 2016 г. във всичките десет общини от областта показателят има отрицателни стойности. Най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателен естествен прираст има в община Хитрино (минус 12,9‰), следвана от общините Смядово и Каспичан, съответно - минус 11,9‰ и минус 10,1‰, а най-малко в общините Каолиново (минус 1,3‰) и Никола Козлево (минус 2,9‰).

В община Шумен през миналата година коефициентът на естествен прираст е минус 4,8‰ (минус 5,1‰ за 2015 г.).

През 2016 г. всички области в страната имат отрицателен естествен прираст, като общо за страната стойността на показателя е минус 6,0‰. Област Шумен е на осмо място сред 28-те области. С най-малки по стойности коефициенти на отрицателен естествен прираст са областите София (столица) - минус 1,5‰ и Сливен (минус 2,4‰). С най-голямо намаление на населението вследствие на високия отрицателен естествен прираст са областите Видин, Монтана и Кюстендил, в които той достига съответно минус 16,9, минус 13,2 и минус 13,0‰. В седем области населението намалява с над 10 на 1 000 души през 2016 година.

Коефициентът на естествения прираст общо за ЕС-28 през 2015 г. е минус 0,2‰. Шестнадесет страни имат положителен естествен прираст, като най-висок е този показател в Ирландия (7,6‰), Кипър (3,9‰) и Люксембург (3,7‰). Освен нашата страна

с високи стойности на отрицателен естествен прираст на населението са Унгария и Хърватия - по минус 4,0%.

Съществено влияние върху броя и структурите на населението оказва и механичният прираст, който се формира като разлика между броя на заселилите се и броя на изселилите се. През 2016 г. нетното салдо от външната миграция за страната е отрицателно - минус 9 329 души, а намалението на населението в резултат на външната миграция през 2016 г., измерено чрез коефициента на нетна миграция, е минус 1.3%.

Нетното салдо от външната миграция в област Шумен през 2016 г. е положително (1,6%), докато механичният прираст от вътрешната миграция е отрицателен - минус 3,1%.

През 2016 г. пет области имат положителен механичен прираст: София (столица) (4,4%), Варна (2,8%), Пловдив (2,6%), Бургас (0,8%) и Кърджали (0,1%). С най-голямо намаление на населението в резултат на отрицателния механичен прираст са областите Смолян (-11,8%), Видин (-9,4%) и Враца (-9,0%).

В резултат на влиянието на естествения и механичния прираст през 2016 г. населението в област Шумен намалява с 1 244 души или с 0,7%.

Неблагоприятните демографски тенденции се дължат основно на влошеното здравно обслужване в областта, миграция на младо население в активна възраст в други области на страната или в чужбина.

Пазар на труда в област Шумен

Основен критерий за оценка на характеристиките на пазара на труда е равнището на безработица. То може да бъде коментирано и анализирано адекватно в контекста на цялостния преглед на показателите за икономическа активност на населението в областта. Таблицата по-долу предоставя данни за коефициентите на икономическа активност спрямо общия брой на населението в областта за периода 2012-2016 г., както и за коефициентите на безработица за същия период.

Коефициентът на заетост се повишава през наблюдавания период, което е положителен знак и достига 63,4%. По този показател Шумен е със стойност под средното за страната (63,4%). Коефициентът на безработица намалява и достига 17,2% за 2016 г., което е под средното за страната (7,6%).

Като положителна тенденция е показването на средната годишна работна заплата от 7 068 лв. за 2012 г. на 9 026 лв. за 2016 г. или повишение с 27,7%.

През 2016 г. се забелязва и понижаване на дела на заетите с висше образование от общия дял на заетите и съответно увеличаване на дела на заетите с основно и по-ниско образование, което се обяснява с миграцията на високообразованото население извън областта.

Таблица II.10. Средногодишни данни за икономически активното население в област Шумен (лица на 15 и повече навършени години)

Показатели	2012 г.	2013 г.	2014 г.	2015 г.	2016 г.
Среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение (брой)	42 405	42 617	41 797	42 163	42 131
Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение (лв.)	7 068	7 405	7 968	8 505	9 026
Коефициент на икономическа активност – 15-64 навършени години (%)	75,0	74,7	74,7	73,0	74,2
Коефициент на заетост – 15-64 навършени години (%)	54,9	55,1	58,7	58,5	61,3
Коефициент на безработица (%)	26,6	26	21,1	19,7	17,2
Регистрирани в бюрата по труда безработни лица към 31.12. (брой)	13 189	14 354	13 314	12 605	10 302
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с висше образование (%)	20,7	21,3	24,2	24,0	21,9
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години със средно образование (%)	49,0	49,4	47,1	46,6	48,4
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с основно и по-ниско образование (%)	30,3	29,3	28,7	29,4	29,7

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Подобрението на пазара на труда се дължи на увеличаване на икономическата активност и намаляване на коефициента на безработица.

Структурата на наетите лица по икономически дейности в сравнение с района и страната за 2015 г. е представена на следната таблица.

Таблица II.11. Наети лица по икономически дейности за 2015 г.

Икономически дейности	Шумен	СИР	България	% от общото	% от СИР	% от България
Общо	42 163	263 035	2 254 768	100,0%	16,0%	1,9%
Селско, горско и рибно стопанство	2 788	13 812	70 915	6,6%	20,2%	3,9%
Добивна промишленост	..	857	24 617	..	..	..

Актуализиран документ за изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. от 2018 г.

Икономически дейности	Шумен	СИР	България	% от общото	% от СИР	% от България
Преработваща промишленост	12 482	49 539	512 315	29,6%	25,2%	2,4%
Производство и разпределение на електрическа и топлоенергия и на газообразни горива	..	2 636	30 248	..	..	..
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	999	5 152	34 940	2,4%	19,4%	2,9%
Строителство	2 070	19 474	130 533	4,9%	10,6%	1,6%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	6 028	44 507	373 770	14,3%	13,5%	1,6%
Транспорт, складиране и пощи	2 001	17 944	141 537	4,7%	11,2%	1,4%
Хотелиерство и ресторантьорство	1 041	18 676	110 503	2,5%	5,6%	0,9%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	198	3 727	79 227	0,5%	5,3%	0,2%
Финансови и застрахователни дейности	362	3 927	55 615	0,9%	9,2%	0,7%
Операции с недвижими имоти	323	3 108	22 824	0,8%	10,4%	1,4%
Професионални дейности и научни изследвания	663	7 441	74 422	1,6%	8,9%	0,9%
Административни и спомагателни дейности	1 942	12 127	108 233	4,6%	16,0%	1,8%
Държавно управление	2 172	12 020	112 113	5,2%	18,1%	1,9%
Образование	4 428	22 322	165 534	10,5%	19,8%	2,7%
Хуманно здравеопазване и социална работа	3 502	17 154	136 959	8,3%	20,4%	2,6%
Култура, спорт и развлечения	376	4 290	33 874	0,9%	8,8%	1,1%
Други дейности	494	4 322	36 589	1,2%	11,4%	1,4%

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Област Шумен дава 16% от наетите в района и 2% от наетите в страната. В структурата на наетите по икономически дейности с най-висок дял са наетите в преработващата промишленост – 29,6%, следвани от наетите в търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети (14,3%) и образование (10,5%).

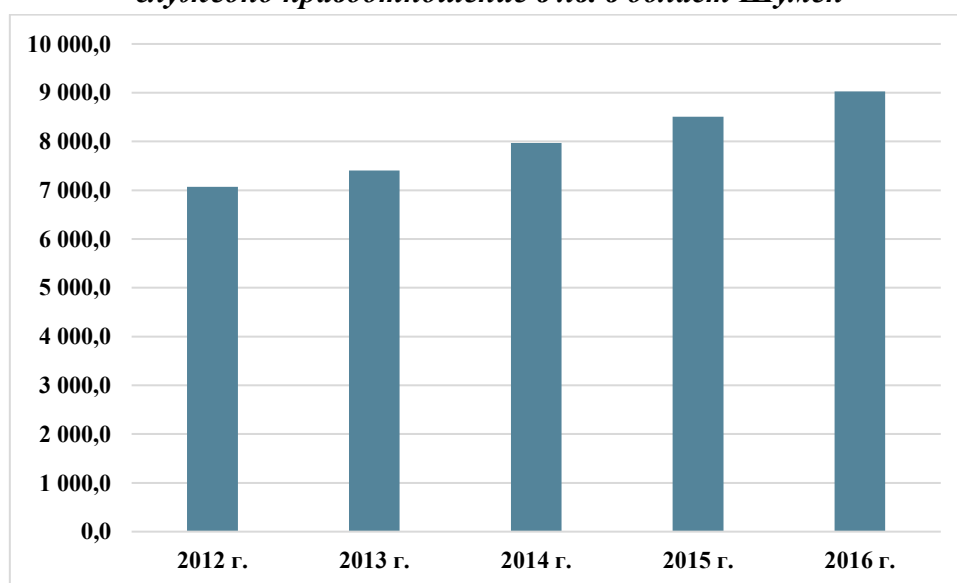
По отношение на структурата на наетите спрямо общия брой в района прави впечатление, че 25,2% от наетите в преработващата промишленост са от област Шумен, както и 20,4% от наетите в хуманното здравеопазване и социална работа и 20,2% от наетите в селското, горско и рибно стопанство. Други дейности с относително по-голям процентен дял са доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване, държавно управление и образование.

Като дял от наетите в страната с по-голям % е отново сектора на селското стопанство с 3,9%, следван от сектора на доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване - 2,9%, образованието с 2,7%, хуманното здравеопазване и социална работа с 2,6% и преработваща промишленост с 2,4%. Останалите икономически дейности са с по-ниски стойности (под 2%).

Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение показва тенденцията на устойчиво нарастване, както е представено на фигурата по-долу:

Фигура II.4. Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в лв. в област Шумен

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Стойността на средната заплата по икономически дейности се различава и е представена по-долу.

Таблица II.12. Средна брутна годишна заплата по икономически дейности за 2015г.

Икономически дейности	Шумен	СИР	България	% от СИР	% от България
Общо	8 505	9 234	10 535	92,1%	80,7%
Селско, горско и рибно стопанство	8 689	9 976	8 712	87,1%	99,7%
Добивна промишленост	8 578	12 295	16 192	69,8%	53,0%
Преработваща промишленост	9 443	9 374	9 131	100,7%	103,4%
Производство и разпределение на електрическа и топлинна енергия и на газообразни горива	..	15 158	19 773	..	..
Доставяне на води; канализационни услуги, управление на отпадъци и възстановяване	8 743	8 962	9 374	97,6%	93,3%

Актуализиран документ за изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. от 2018 г.

Икономически дейности	Шумен	СИР	България	% от СИР	% от България
Строителство	9 885	8 827	9 212	112,0%	107,3%
Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети	6 470	7 515	9 417	86,1%	68,7%
Транспорт, складиране и пощи	6 796	11 067	9 800	61,4%	69,3%
Хотелиерство и ресторантьорство	4 930	7 012	6 318	70,3%	78,0%
Създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения	8 478	14 247	24 255	59,5%	35,0%
Финансови и застрахователни дейности	19 946	15 792	19 506	126,3%	102,3%
Операции с недвижими имоти	7 693	8 101	10 118	95,0%	76,0%
Професионални дейности и научни изследвания	6 362	10 308	15 471	61,7%	41,1%
Административни и спомагателни дейности	5 533	6 841	8 135	80,9%	68,0%
Държавно управление	9 503	10 522	12 014	90,3%	79,1%
Образование	9 597	10 265	10 225	93,5%	93,9%
Хуманно здравеопазване и социална работа	8 737	10 625	10 976	82,2%	79,6%
Култура, спорт и развлечения	7 062	7 415	8 671	95,2%	81,4%
Други дейности	5 426	5 745	6 986	94,4%	77,7%

.. - Конфиденциални данни

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2017 г.

Най-високи стойности на средната годишна работна заплата се наблюдават в икономическите дейности „Финансови и застрахователни дейности“. С висока стойност са и „Преработваща промишленост“, „Държавно управление“, „Образование“, и „Строителство“. Над средната за района заплата работниците получават в секторите „Преработваща промишленост“, „Строителство“ и „Финансови и застрахователни дейности“. Същите са и с по-висока стойност от средната за страната за тези сектори.

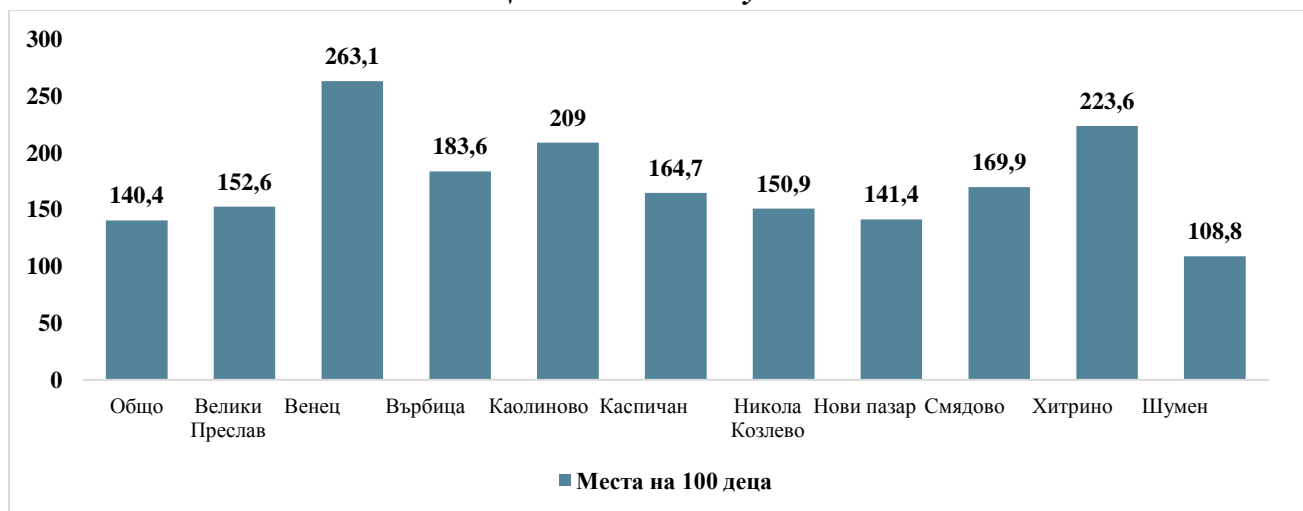
Образование

По данни на НСИ през учебната 2016/2017 година броят на **детските градини** в област Шумен намалява спрямо предходната учебна година с 2,9% и е 101. Броят на децата, настанени в детските градини е 5 323 (2 727 момчета и 2 596 момичета), което е със 108 деца (2,0%) по-малко в сравнение с предходната учебна година. Броят на местата в детските градини е 7 474, като на 100 деца се падат 140 места.

В градовете от областта броят на детските градини е 30, с 3 959 места, като в тях са настанени 3 558 деца, или на 100 деца се падат 111 места. В селата на областта броят на детските градини е 71, с 3 515 места, а настанените деца са 1 765, като на 100 деца се падат 199 места.

Разпределението на детските градини по общини сочи, че в община Шумен са функционирали 30 детски градини с 3 111 места в тях и 2 860 настанени деца, или 53,7% от всички настанени деца в областта. Във всички общини броят на местата надвишава броя на настанените деца. В община Шумен на 100 настанени деца се падат 108,8 места. В общините Венец, Каолиново и Хитрино броят на местата е над два пъти по-голям от броя на настанените деца и на 100 настанени деца се падат съответно 263,1, 209,0 и 223,6 места.

Фигура II.5. Места на 100 деца в детските градини през учебната 2016/2017 година по общини в област Шумен

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Средният брой деца в една детска градина в областта е 53 (118 за страната), като в градовете броят е значително по-голям - 119 (157 за страната), докато в селата е 25 (59 за страната). Средният брой деца, формиращи една група в областта, е 21 (23 за страната).

В област Шумен за учебната 2016/2017 година обхватът на децата в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване, е 77,1% (79,4% за страната).

Посоченият коефициент се изчислява в проценти, като отношение на броя на децата в детските градини във възрастовата група от 3-6 години, към броя на населението в същата възрастова група. По този показател областта се намира на десето място сред 28-те области, подредени по възходящ ред. С най-висока стойност на посочения коефициент е област Смолян – 92,5%, а с най-ниска - област Сливен – 65,8%.

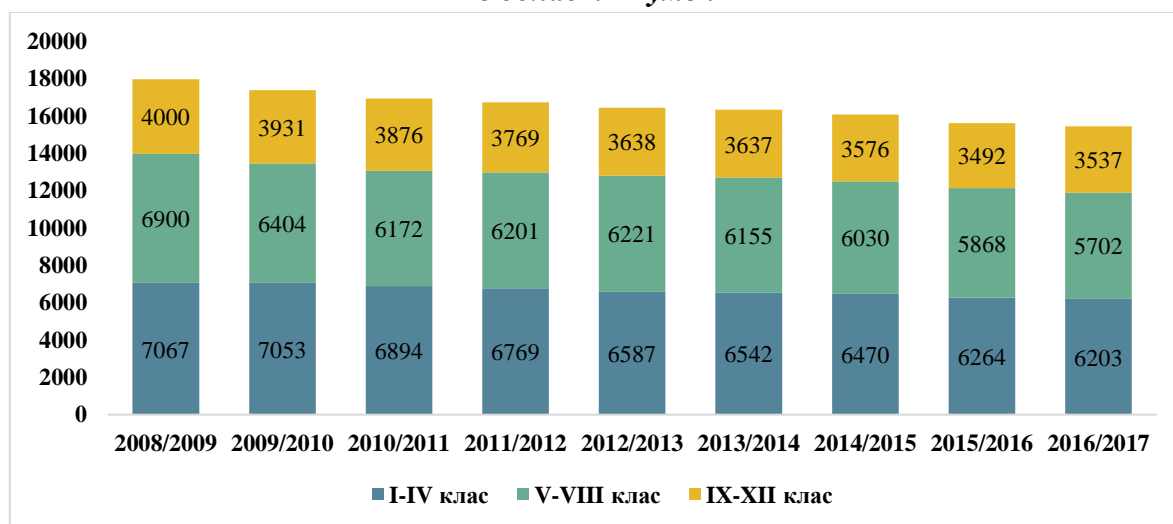
Педагогическият персонал, зает в детските градини от област Шумен е 553 души (357 в градовете и 196 в селата), вкл. директори без групи, музикални ръководители, методисти и възпитатели. В тази професия преобладават жените, които са 550, или 99,5%

от целия педагогически персонал. Детските учители са 527, или 95,3% от общия брой. В сравнение с предходната учебна година броят на педагогическия персонал е намалял с 8 души.

В началото на учебната 2016/2017 година учебни занятия в област Шумен се водят в **59** общообразователни и специални училища. В сравнение с предходната учебна година броят им намалява с 1.

Учащите във всички видове общообразователни и специални училища в област Шумен са 15 442, като жените са 7 567, или 49.0%. В сравнение с предходната учебна година броят на учащите намалява със 182, или с 1.2 %.

Фигура II.6. Учащи в общообразователните и специални училища по групи класове в област Шумен

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

През учебната 2015/2016 година общообразователните и специалните училища в областта са напуснали по различни причини 316 ученици (330 през 2015 година). Най-голям е броят на учениците, които са заминали в чужбина - 171 или 54,1% от общия брой на напусналите. Следват напусналите по семейни причини - 81 (25,6%). Напусналите поради нежелание да учат са 38 (12,0%), а преместилите се, за които няма потвърждение - 17 (5,4%).

През 2016 г. основно образование в общообразователните училища в област Шумен са завършили 1 398 ученици, а средно - 621 ученици, като в сравнение с предходната 2015 г. броят на завършилите основно образование в общообразователните училища се увеличава с 2, а завършилите средно образование намаляват с 95 ученици.

Учителите (вкл. директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост) в общообразователните и специални училища в областта през учебната 2016/2017 година са 1 494 (1 276 през 2015 година). В учителската професия преобладават жените, които съставляват 82,4% от преподавателския състав и 82,9% от общия брой на учителите в тези училища.

Професионалното образование и обучение през учебната 2016/2017 година в област Шумен се осъществява в общо 11 професионални гимназии и колежи. Общият брой на учащите в тях е 3 106, като в сравнение с предходната учебна година намалява със 182 или с 5,5%.

През 2016 г. основно образование в професионалните училища в областта са завършили общо 136 ученици, а средно - 517 ученици, като в сравнение с предходната 2015 г. броят на завършилите основно образование в професионалните училища е с 1 по-малко, а броят на тези, завършили средно образование - със 104 по-малко.

Учителите (вкл. директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост) през учебната 2016/2017 учебна година в професионалните училища в област Шумен са 266, с 30 по-малко в сравнение с предходната учебна година. Преобладават жените, които съставляват 69.5% от преподавателския състав и 69.5% от броя на учителите в професионалните училища в областта.

На територията на област Шумен е наличен обект на система „Висше образование“ – Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“. В университета има 5 факултета: по хуманитарни науки, по математика и информатика, по природни науки, по технически науки и педагогически факултет. През учебната година 2016/2017 по данни на НСИ се учат 6 114 студенти, обучавани от 490 преподаватели, като в последните 5 учебни години в периода 2012/2013 до 2016/2017 години броят на студентите плавно намалява от 7 563 през 2012/2013. Тази тенденция се забелязва и на регионално ниво за Североизточен район намаление от 41 565 студенти през 2012/2013 г. на 33 757 през 2016/2017 г. и за страната от 278 588 през 2012/2013 г. на 243 199 през 2016/2017 г. За последните пет изследвани учебни години (2012/2013 г. до 2016/2017 г.) относителният дял на студентите от област Шумен запазва своята стойност от 18% спрямо общия брой на студентите в Североизточен район и около 3% от тези в страната.

Броят на преподавателите за същия период бележи леки промени, но се запазва около 490, като най-ниска е стойността за учебната година 2014/2015 – 471, а най-висока през 2015/2016 – 496.

Завършили висше образование за учебната година 2016/2017 са 1 678, което е 18,4% от завършилите в СИР и 2,8% от завършилите в страната. При проследяване на тенденцията за периода от 2012-2016 г. се забелязва повишаване на дела на завършилите от 1 469 за 2012 г. на 1 753 за 2015 г. и леко намаление към 1 678 за 2016 г.

В относителен дял се наблюдава увеличение на стойността от 15,5% от завършите в СИР за 2012 г. на 18,4% за 2016 г. и от 2,3% от завършилите в страната за 2012 г. на 2,8% за 2016 г.

Здравеопазване

По данни на НСИ към 31.12.2016 г. в област Шумен функционират 15 самостоятелни **детски ясли** и яслени групи в състава на детски градини (ДГ) с общо 784 места в тях. Детските ясли са организационно обособени структури, в които медицински и други специалисти осъществяват отглеждане, възпитание и обучение на деца от тримесечна до тригодишна възраст. Яслени групи могат да се откриват и в целодневни и седмични детски градини, като организацията на работа в тях не се различава от тази в постоянните ясли.

Всички детски ясли се намират в градове на областта - Велики Преслав, Каспичан, Нови пазар, Смядово и Шумен.

В сравнение с предходната година броят на детските ясли се запазва, а местата се увеличават със 7, или с 0.9%.

Към 31.12.2016 г. самостоятелните детски ясли разполагат с 629 места, а яслените групи в състава на ДГ - със 155 места.

Осигуреността с места в детските ясли към 31.12.2016 г. в област Шумен е 16,7 на 100 деца от населението на възраст до 3 години (16,5% общо за страната). Най-висока е осигуреността с места в областите Габрово (25,7%) и Благоевград (23,8%).

През 2016 г. в самостоятелни детски ясли и яслени групи в състава на ДГ в областта са постъпили 653 деца, с 2 деца по-малко в сравнение с 2015 година. В края на 2016 г. за отглеждане и възпитаване в детските ясли остават 745 деца - 399 момчета и 346 момичета.

В област Шумен към 31.12.2016 г. разпределението на децата, отглеждани в детските ясли, по възраст се запазва без изменения. Най-голям е относителният дял на децата на възраст от 2 до 3 години – 74,5%, следван от дела на децата от 1 до 2-годишна възраст – 19,6%. Най-малко са децата на възраст 3 и повече години - 44 или 5,9%. Към 31.12.2016 г. в детските ясли в областта няма деца на възраст до 1 година.

В края на 2016 г. обхватът на децата, отглеждани в детски ясли в област Шумен, е 15,9%, което е с 1,2 процентни пункта повече в сравнение с предходната година. Показателят се изчислява като отношение на децата, посещаващи самостоятелни детски ясли и яслени групи към ДГ на 100 деца от населението на възраст до 3 години. Обхватът на децата на две годишна възраст е 34,9%, а на едногодишните – 9,4%.

За да осигурят условия за нормално физическо и психично развитие и възпитание на децата, към края на 2016 г. в детските ясли в област Шумен работят 249 души персонал по основно трудово правоотношение. Медицинските специалисти по здравни грижи са 96. Немедицинският персонал, който се грижи за обслужването на децата в детските ясли, е 153 души.

Към 31.12.2016 г. **заведенията за болнична помощ** в област Шумен са 5 с 885 легла, заведенията за извънболнична помощ са 40 с 42 легла, а другите лечебни и здравни заведения в областта са 2, без разкрити легла. Заведенията за болнична помощ включват болници (многопрофилни и специализирани), центрове за кожно-венерически заболявания, центрове за психично здраве и комплексни онкологични центрове. В сравнение с 2015 г. броят на болниците в област Шумен намалява с 1, а броят на леглата намалява с 26 или с 2.9%.

Многопрофилните болници в област Шумен към 31.12.2016 г. са 2, с 492 легла. В тези заведения е съсредоточен 55,6% от легловия фонд на заведенията за болнична помощ в областта.

Осигуреността на населението с болнични легла в края на 2016 г. в област Шумен е 507,2 на 100 000 души от населението (729,6 за страната).

Заведенията за извънболнична помощ включват медицински центрове, диагностично-консултативни центрове, самостоятелни медико-диагностични и медико-технически лаборатории, дентални и медико-дентални центрове. В сравнение с предходната 2015 г. общият им брой остава непроменен.

Към другите лечебни и здравни заведения се отнасят центрoвете за спешна медицинска помощ, регионалните здравни инспекции, хосписи и други. В област Шумен спрямо 2015 г. броят им не се променя.

Към 31.12.2016 г. на основен трудов договор в лечебните и здравните заведения в област Шумен практикуват 539 лекари (546 през 2015 г.). Медицинските специалисти по здравни грижи са 1017, като 699 (68,7%) от тях са медицински сестри. Фармацевтите са 3, а работещият друг персонал с немедицинско образование е 828 души.

Към посочената дата в заведенията за болнична помощ в областта практикуват 258 лекари, 3 фармацевти, 587 медицински специалисти по здравни грижи и 505 души друг персонал.

В заведенията за извънболнична помощ на основен трудов договор работят 245 лекари (вкл. работещите в индивидуални и групови практики по договор с НЗОК), а лекарите по дентална медицина са 141. В другите лечебни и здравни заведения работят 36 лекари, 315 медицински специалисти по здравни грижи и 269 души друг персонал.

В област Шумен в структурата на лекарите по специалности най-голям е дялът на общопрактикуващите лекари - 115 на брой или 21,3%, следвани от практикуващите кардиология - 30, или 5,6% и акушерство и гинекология и хирургия - по 28, или по 5,2% от общия брой на лекарите.

Осигуреността с лекари в края на 2016 г. общо за страната е 41,6 на 10 000 души от населението, а с лекари по дентална медицина – 11,3 на 10 000 души от населението.

Показателят за осигуреност с лекари по области варира от 26,3 до 56,3 на 10 000 души от населението, като най-висока е осигуреността на населението с лекари в областите, в чиито центрове има медицински университети и университетски болници. С осигуреност над средната за страната са областите: Плевен (56,3 на 10 000 души от населението), София - столица (50,3), Пловдив (49,6), Варна (48,4) и Стара Загора (42,8).

Най-ниски са стойностите на показателя в областите Разград (26,3 на 10 000 души от населението), Добрич (27,0) и Перник (27,3). В област Шумен осигуреността с лекари е 30,9 на 10 000 души от населението, с 10,7 процентни пункта по-ниска от средната за страната.

Фигура II.7. Осигуреност с лекари и с лекари по дентална медицина на 10 000 души от населението към 31.12.2016 г. в област Шумен

Бедност и социално включване

Индикаторите за бедност и социално включване са част от общите показатели на Европейската общност за проследяване на напредъка на страните в борбата с бедността и социалната изолация. Основен източник на статистически данни за пресмятане на общите индикатори е ежегодно провежданото наблюдение „Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC)“.

В изследването, проведено през 2016 г., са анкетирани 211 домакинства от област Шумен от 24 населени места - 7 града и 17 села.

През 2016 г. линията на бедност в област Шумен е 271,7 лв. средномесечно на лице от домакинство, при 308,2 лв. за страната. При този размер на линията, под прага на бедност са били 36.5 хил. лица, или 20,7% от населението в областта, при 22,9% за страната. С най-висок относителен дял на бедните сред 28-те области в страната е област Сливен (31,4%), следвана от областите Пазарджик (28,2%) и Варна (26,6%). Област Шумен дели 13 и 14 място с област Русе по този показател.

Ако разгледаме равнището на бедност по пол, относителният дял на бедните мъже в областта е 19,5%, а на бедните жени – 21,9%. В десет области относителният дял на бедните мъже е по-голям от този при жените. От тях с най-голяма разлика (8,1 процентни пункта) е област Враца, следвана от област Видин (6,4) и област Перник (3,0 процентни пункта).

Таблица II.13. Основни индикатори за бедност в област Шумен

Година на провеждане на изследването	2012	2013	2014	2015	2016
Линия на бедност - средномесечен размер - лв.	261,8	223,6	300,8	283,0	271,7
Относителен дял на бедните - % от населението	23,5	18,0	21,6	30,6	20,7
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери, с включени пенсии - % от населението	35,0	32,2	32,8	38,0	29,7

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

В сравнение с 2015 г. размерът на линията на бедност намалява с 4,0%, а относителният дял на бедното население - с 9,9 процентни пункта.

Системата за социална защита има съществено значение за редуциране на бедността. Данните от изследването през 2016 г. показват, че ако в доходите на

домакинствата се включат доходите от пенсии, но се изключат останалите социални трансфери (обезщетения за безработица, временна неработоспособност, бременност и майчинство, социални помощи, вкл. за отопление, на инвалиди и др.), равнището на бедност в област Шумен се повишава от 20,7 до 29,7%, или с 9,0 процентни пункта.

Основният фактор, увеличаващ риска за попадане в групата на бедните за преобладаващата част от населението, е тяхната икономическа активност и участието им на пазара на труда. За целия период на наблюдение относителният дял на бедните е най-висок сред безработните лица.

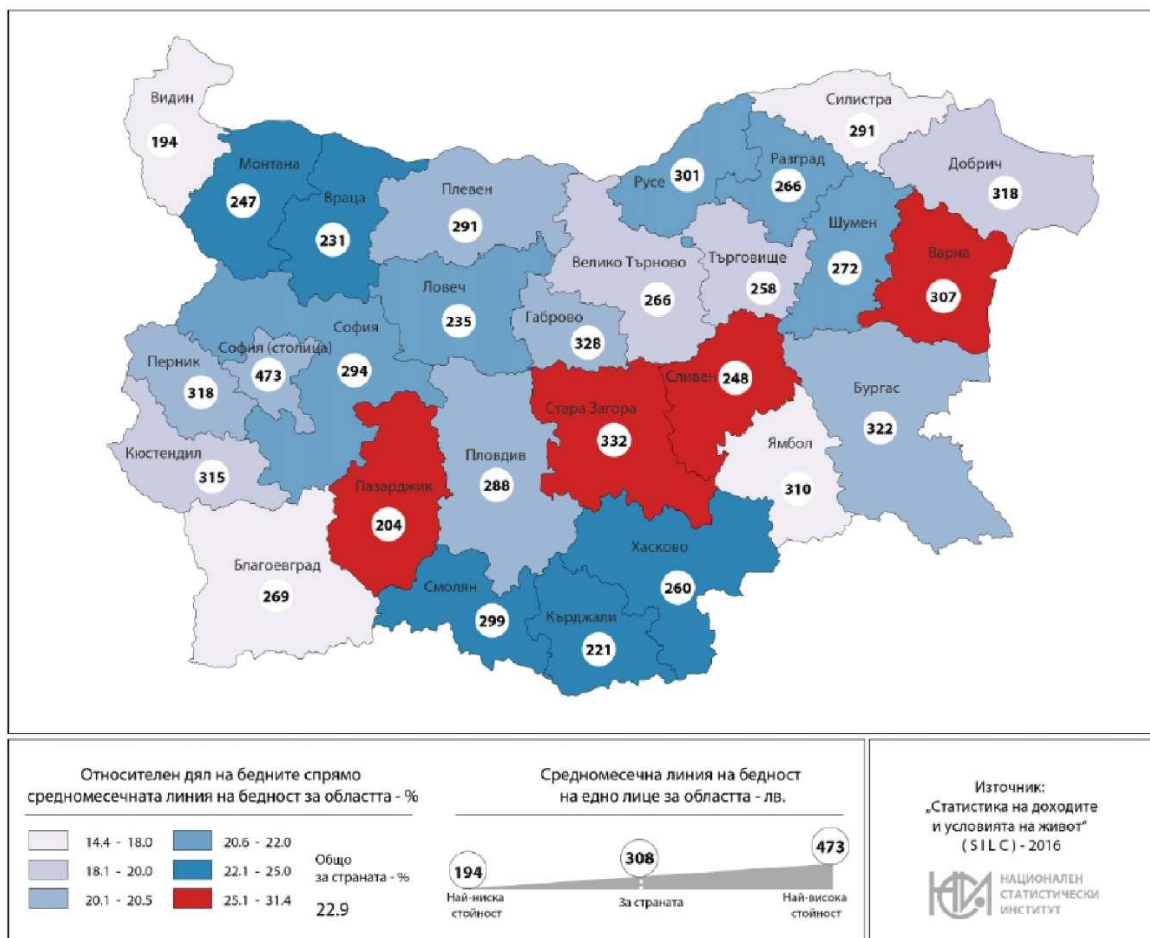
Образователното равнище, което до голяма степен определя достъпа до по-добро кариерно развитие и по-добре платена работа, оказва съществено влияние върху риска от бедност при заетите лица. Най-висок е относителният дял на работещите бедни с начално и без образование. С нарастване на образователното равнище относителният дял на бедните сред работещите намалява.

Оценките на бедността в зависимост от типа на домакинството показват, че бедността е концентрирана сред възрастните едночленни домакинства, самотните родители с деца, както и сред домакинства с три и повече деца.

През 2016 г. най-висок размер на линията на бедност средномесечно на лице от домакинство има област София (столица) – 472,6 лв., с равнище на бедност 20,2%, а с най-нисък размер на линията на бедност е област Видин – 194,3 лв., където равнището на бедност е 17,9%. Област Шумен заема 16-то място по размер на линията на бедност средномесечно на лице.

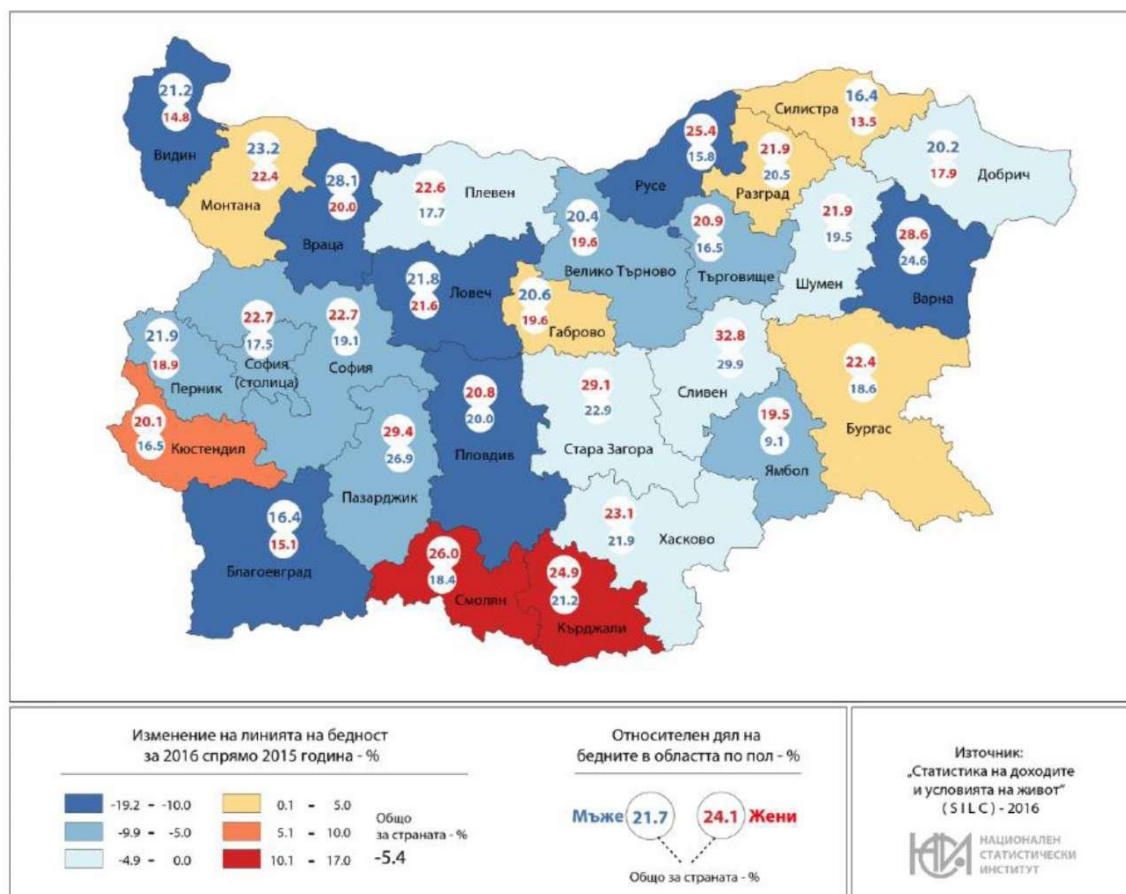
При изчисляване на линията на бедност за всяка област е приложен същият метод, както при линията на бедност на национално ниво - 60% от средния общ разполагаем нетен доход на домакинствата в рамките на областта.

Карта П.3. Линия на бедност по области през 2016 година

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Карта П.4. Изменение на линията на бедност и относителен дял на бедните по области и пол

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Данните показват, че в областта се увеличават лицата под линията на бедност.

В общите показатели на оценка на бедността са включени и субективни индикатори, свързани с материални лишения. Те показват субективната оценка и личните нагласи на лицата и домакинствата относно възможностите за задоволяване на отделни нужди и потребности. За оценка на материалните лишения се използват девет въпроса, свързани с потреблението на конкретни стоки и услуги, някои от които са:

- имало ли е домакинството затруднения при плащането навреме на разходи за жилището (заем за покупка на жилището, наем, текущи разходи за ток, вода и др.);
- може ли домакинството да си позволи, ако желае, едноседмична почивка извън дома;
- може ли домакинството да си позволи, ако желае, консумация на месо, пиле или риба (или вегетарианския им еквивалент) всеки втори ден;

- притежава ли домакинството телефон, вкл. мобилен, цветен телевизор, автоматична перална машина, автомобил;
- ограничава ли се домакинството при отоплението на жилището поради недостиг на средства.

В област Шумен през 2016 г. 33,1% от населението живее в тежки материални лишения (ограничения в 4 от изследваните 9 показателя), при 31,9% средно за страната. В единадесет области процентът е по-нисък от този в област Шумен.

За безработни домакинства в изследването се считат домакинствата, чиито членове не са били заети през последните четири седмици, т.е. всички членове на домакинството на 16 и повече навършени години са били или безработни, или неактивни. Ниската икономическа активност за домакинството се отнася до съотношението между броя месеци, в които всеки член от домакинството във възрастовата група 18 - 59 години е бил работещ през предходната година (реално отработени месеци), към общия брой месеци, които теоретично би могъл да отработи същият член на домакинството при пълна заетост. За лицата, които декларират, че работят на непълно работно време, броят на месеците се преизчислява на пълно работно време въз основа на отработените часове. Лица, живеещи в домакинство с нисък интензитет на икономическа активност, се дефинират като лица от възрастовата група 0 - 59 години, живеещи в домакинство, където възрастните (18 - 59 годишните, с изключение на учащите от възрастовата група 18 - 24 години) работят под 20% от техния потенциал през наблюдавания период.

Следвайки дефиницията, през 2016 г. 14,7 хил. лица в област Шумен живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, или 14,7% от населението, (11,0% за страната). Спрямо 2015 г. относителният им дял в областта намалява с 5,5 процентни пункта, докато за страната се увеличава с 0,1 процентни пункта. Относителният дял на тези лица е най-висок в област Видин (31,4%), а най-нисък в област Ямбол (2,8%).

Във връзка с поставените цели по ключови области в стратегията „Европа 2020“ от изследването на доходите и условията на живот (EU-SILC) се изчислява комбиниран показател за регулярен мониторинг на напредъка на страните при изпълнение на националните подцели. Показателят включва лица, живеещи в риск от бедност, с материални лишения и в домакинства на безработни или с нисък интензитет на икономическа активност.

Комбинирането на трите показателя показва, че през 2016 г. 38,6% от населението в област Шумен (40,4% за страната) са били в риск от бедност и социално изключване

Доходи и разходи на домакинствата

През 2016 г. в област Шумен годишният общ доход средно на лице от домакинство е 4 845 лв., което е с 1,5% повече спрямо 2015 г. (4 772 лв.). Той е с 322 лв. по-нисък от средния за страната (5 167 лв.). Показателят включва доходите в пари и натура на всички членове на домакинството от работна заплата, пенсии, самостоятелна заетост, обезщетения за безработни, социални помощи и други. Включват се и други доходи, общи за домакинството, като регулярните или еднократните трансфери от други домакинства и продажбите на имущество.

За периода 2008-2016 г. общият доход средно на лице от домакинство в областта, както и общо за страната, нараства близо 1,5 пъти.

По годишен общ доход средно на лице от домакинство, през 2016 г. област Шумен е на четиринадесето място сред 28-те области в страната. Най-висок е общият доход в областите София-столица (7 233 лв.) и Перник (5 941 лв.), а най-нисък в областите Търговище (3 639 лв.) и Видин (3 428 лева).

Основен източник на доход е работната заплата, която през 2016 г. формира 44,6% от общия доход на домакинствата в област Шумен – с 5,7 процентни пункта по-малко в сравнение с 2015 година. За страната процентът е 54,3 – с 0,7 процентни пункта по-малко спрямо 2015 година.

В област Шумен в абсолютна стойност доходът от работна заплата средно на лице от домакинство е 2 162 лв., при 2 807 лв. средно за страната.

През 2016 г. пенсиите продължават да са втория по значимост източник на доходи за домакинствата в област Шумен. Относителният дял на доходите от пенсии е 30,9% от общия доход на домакинствата. Доходите от всички социални трансфери (пенсии, семейни добавки за деца, социални помощи, стипендии и обезщетения при безработица) формират 35,0% от общия годишен доход на домакинствата (31.2% за страната).

През 2016 г. шуменските домакинства са изразходвали 4 536 лв. средно на лице, което е с 4,1% повече от 2015 г. и с 219 лв. по-малко от средния разход на лице за страната. По този показател област Шумен заема дванадесето място сред 28-те области в страната. С най-висок разход средно на лице са домакинствата от област София – столица (6 573 лв.), а с най-нисък – от област Търговище (3 089 лева).

За периода 2008-2016 г. разходите средно на лице от домакинство в областта се увеличават близо 1,6 пъти (1,5 пъти средно на лице от домакинство за страната).

В област Шумен за храна са изразходвани 1 250 лв. средно на лице от домакинство, при 1 287 лв. за 2015 г. и 1 464 лв. средно на лице за страната.

В областта през 2016 г. разходите, свързани с жилището (вода, електроенергия, горива за битови нужди) са 695 лв. средно на лице от домакинство, което е със 7,6% по-малко спрямо 2015 година. В сравнение с 2008 г. тези разходи са се увеличили 1,9 пъти. Увеличение в номинално изражение на годишна база има при разходите за: алкохолни напитки и тютюневи изделия – с 25,6%; свободно време, културен отдих и образование – с 9,3%; жилищно обзавеждане и поддържане на дома – със 7,8%.

Култура

Културни институции са музеите, театрите и музикалните колективи (сценичните изкуства) и библиотеките.

По данни на Националния статистически институт към 31.12.2016 г. в област Шумен действат 10 музея, регистрирани съгласно Закона за културното наследство, като броят им намалява с 2 спрямо 31.12.2015 година.

Към 31.12.2016 г. наличността на фондовите единици в музеите на област Шумен е 203,2 хил., като 2,7 хил. от тях са електронни. Спрямо 31.12.2015 г. броят на фондовите единици в музеите на област Шумен се увеличава с 0,3%.

През 2016 г. музеите на областта са посетени от 192,1 хил. посетители, като 18,4 хил. от тях са чужденци, а 19,7 хил. от посещенията са осъществени в дните със свободен вход. В сравнение с 2015 г. общият брой посетители се е увеличил със 7,0%. Отчетено е и намаление на чуждестранните посетители - с над 1,4 хил., или със 7,3%.

Персоналът на музеите през 2016 г. в областта е 98 души (86 щатни и 12 извънщатни), като в сравнение с 2015 г. намалява с 1,0%.

През 2016 г. в държавния драматично-кукления театър в гр. Шумен са организирани 305 представления, посетени от 35,4 хил. зрители, като в сравнение с 2015 г. представленията се увеличават с 3,0%, а посещенията намаляват с 11,7%. Средният брой посетители на едно представление намалява от 135 лица през 2015 г. на 116 лица през 2016 година.

През 2016 г. в област Шумен развиват дейност 2 музикални колектива. Представленията на тези колективи намаляват с 8,8%, а посещенията - с 11,2% в сравнение с 2015 година.

През 2016 г. са осъществени 35 концерта, организирани от музикална агенция, посетени от 28,6 хил. лица.

През 2016 г. в област Шумен библиотеките с библиотечен фонд над 200 хил. библиотечни единици са 2, като библиотечният фонд се състои от 1 060,4 хил. библиотечни документа: книги, продължаващи издания - вестници, списания, бюлетини и други.

Регистрираните в тези библиотеки читатели са 8,9 хил., или със 7,8% по-малко в сравнение с предходната година. Посещенията се увеличават с 3,7% и достигат 163,0 хиляди.

Заетият библиотечен фонд средно на един читател, нараства на 29 броя при 24 през 2015 година. Средно за страната заетият библиотечен фонд на един читател е 29 броя.

През 2016 г. в област Шумен са прожектирани 97 филма, а броят на прожекциите е 1 643. Според националността филмите се разпределят както следва: 6 български, 8 европейски, 80 от САЩ и 3 от други страни. Броят на зрителите през годината е 21,5 хиляди.

През 2016 г. в област Шумен са издадени 77 книги с тираж 9 хил. екземпляра и 7 брошури с тираж хиляда броя. В сравнение с предходната година броят на издадените книги и брошури намалява с 46 (35,4%), а средният тираж намалява от 162 през 2015 г. на 119 през 2016 г., или с 26,5%.

Жилищен фонд

По данни на Националния статистически институт към 31.12.2016 г. жилищният фонд в област Шумен се състои от 53,3 хил. жилищни сгради. В градовете се намират 18,3 хил. жилищни сгради, а в селата – 35,0 хиляди. Жилищните сгради в областта представляват 2,6% от общия жилищен фонд в страната.

Според разпределението на жилищните сгради по конструкция преобладават сградите с „Друга“ конструкция – 18,9 хил. или 35,5%, следвани от тухлените сгради с гредоред - 17,2 хил. или 32,2% от всички жилищни сгради и от тухлените сгради с бетонна плоча – 16,0 хил. или 30,0%. Стоманобетонните жилищни сгради в областта са

1,4%, а панелните – 0,9%. В градовете 47,9% от тухлените сгради са с бетонна плоча, а 28,8% са тухлени с гредоред.

Към 31.12.2016 г. в област Шумен преобладават едноетажните жилищни сгради – 36,6 хил. или 68.7% от всички сгради в областта. Сградите на два етажа са 14,3 хил. (26,8%), триетажните са 1,4 хил. (2,6%), а жилищните сгради на четири и повече етажа са 1,1 хиляди.

Към 31.12.2016 г. жилищата в област Шумен са 88 907, с 22 жилища повече в сравнение с 2015 година. Преобладават жилищата с две и три стаи, с относителен дял от 61,2% от общия брой на жилищата. Относителният дял на жилищата с четири стаи е 20,7%, на едностайните жилища – 8,9%, на петстайните – 5,4%, а жилищата с шест и повече стаи са 3,8% от всички жилища в областта.

Жилищата в градовете на област Шумен са 52,9 хил. (59,5%), а в селата – 36,0 хил. (40,5%).

По местоживеене (град-село) в големината на жилищата, изразена чрез броя на стаите, се наблюдават различия, които са най-значими по отношение на едностайните жилища. В градовете на областта техният относителен дял е 12,3%, а в селата – 3,8%. В селата относителният дял на многостайните жилища е по-голям: четиристайни – 23,0% (19,2 % в градовете); петстайни – 8,7% (3,2% в градовете), с шест и повече стаи – 5,9 % (2,4% в градовете).

3. Инфраструктурно развитие, свързаност и достъпност

Техническата инфраструктура в област Шумен обхваща пътната и ж.п. мрежа, водоснабдителната и канализационната мрежа, енергийната и съобщителната мрежа.

През последните 5 години (2012-2016 г.) се наблюдават промени в дължината и класовете на основните пътни и железопътни артерии в областта, както следва:

- Увеличена е дължина на автомагистралите от 26 км през 2012 г. на 33 км през 2013 г. и достига 37 км през 2015 г.;
- Не се наблюдава промяна в дължината на първокласните пътища и тя остава 188 км;
- Дължината на второкласните пътища се увеличава с 1 км през 2013 г. и вече е 78 км;
- Дължина на третокласните пътища се увеличава през 2015 г. и вече е 318 км;

- Дължината на железопътните линии намалява с 1 км през 2013 г. и вече е 155 км.

Положителна тенденция показват данните, свързани с **достъпа до интернет**, като относителният дял на домакинствата с достъп до интернет (в %) в периода 2012-2016 г. нараства от 44,7% през 2012 г. на 65,6% през 2015 г. и намалява до 57,5% през 2016 г. По този показател област Шумен е с по-ниска стойност от средното за страната – 63,5% за 2016 г.

Относителният дял на лицата на възраст между 16 и 74 години, използващи регулярно интернет (всеки ден или поне веднъж седмично) (%) също се повишава от 41,5% през 2012 г. на 60% през 2016 г., което е малко по-високо от средното за страната от 58,1% за 2016 г.

По данни на Национален статистически институт през 2016 г. в област Шумен **потреблението на вода** в домакинствата, свързани с общественото водоснабдяване остава относително устойчиво. Използваната питейна вода средно на човек от населението намалява от 81 л/ден през 2015 г. на 80 л/ден през 2016 година.

Средното потребление на питейна вода от общественото водоснабдяване на човек за денонощие в страната е 100 литра. И през 2016 г. с най-голямо потребление са областите София-столица (127 л/чов./ден.) и Бургас (112 л/чов./ден.), а с най-ниско - област Търговище (69 л/чов./денонощие).

През 2016 г. в област Шумен на **режим на водоподаване** е 4,7% от населението (0,4% през 2015 г.), при 2.1% за страната. В 14 области водоснабдяването не е ограничавано. Най-засегнати от режим на водоподаване са областите Габрово (28,5%), Ловеч (28,3%), Търговище (12,0%) и София-област (11,0%).

В областта 58,6% от населението е свързано с обществената канализация. С обществената канализационна мрежа, но без наличие на пречистване, е свързано 3,7% от населението (12,6% за страната).

4. Екологично състояние и рискове

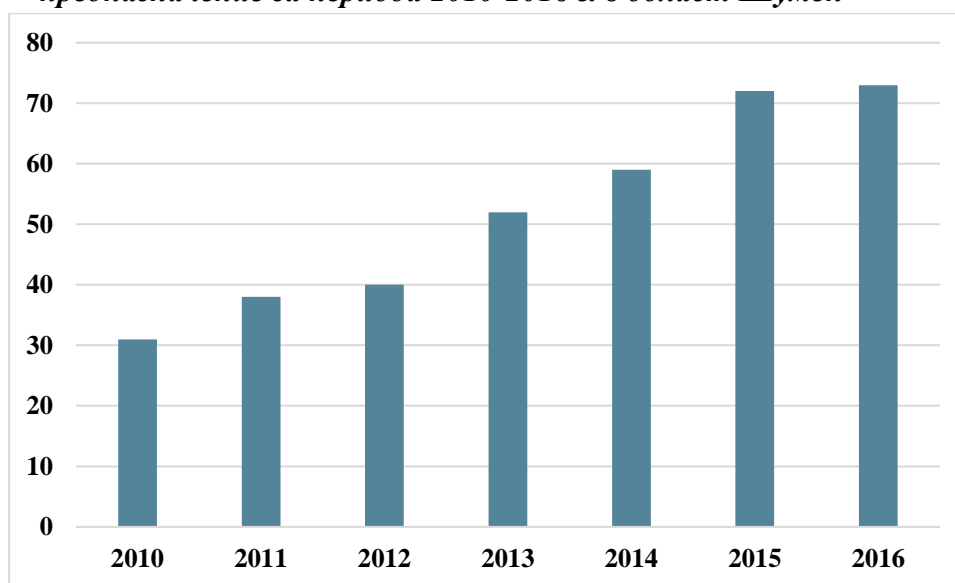
Опазването на околната среда включва всички дейности, които са пряко ориентирани към предотвратяване, намаляване и премахване на замърсяването, което е резултат от производствени или други процеси.

Отстраняването на уврежданията на околната среда изисква допълнителни средства. Размерът на средствата е основен показател за мерките, които обществото и

държавата предприемат, за да се намали отрицателното въздействие на социално-икономическите процеси върху околната среда.

Разходите за околната среда включват два компонента: разходи за поддържане и разходи за придобиване на дълготрайни материални активи. В края на 2016 г. наличността на дълготрайните материални активи с екологично предназначение в област Шумен е 73,7 млн. лв., при 72,3 млн. лв. през 2015 година.

Фигура II.8. Наличност на дълготрайните материални активи с екологично предназначение за периода 2010-2016 г. в област Шумен

Източник: Национален статистически институт, <http://nsi.bg/>, 2018 г.

Битови отпадъци са отпадъците, които се получават в резултат на жизнената дейност на хората по домовете, в административни, социални и обществени сгради. Към тях се приравняват и отпадъците от търговски обекти и съпътстващи производството занаятчийски дейности, обекти за отдих и забавления, когато нямат характер на опасни отпадъци и в същото време тяхното количество или състав не пречи на третирането им съвместно с битовите.

През 2016 г. в област Шумен функционират 3 депа за битови отпадъци или с 2 повече спрямо 2015 г. Заетата площ на депата в областта през 2016 г. е 51 дка, като спрямо 2015 г. площта им се увеличава с 4,1%.

През 2016 г. общо образуваните битови отпадъци в област Шумен са оценени на 50 хил. тона (53 хил. тона за 2015 година). През 2016 г. са депонирани 29 хил. тона,

предадени за оползотворяване са 2 хил. тона, а предадени за предварително третиране - 20 хил. тона.

В област Шумен 100% от населението е обслужвано от системи за организирано сметосъбиране, при 99,7% средно за страната. През 2016 г. събраните отпадъци на човек от обслужваното население в областта са оценени на 289 кг (299 кг за 2015 г.), при 406 кг за страната.

Социално-икономическият анализ показва промени в част от основните изводи на ОСП 2014-2020 Шумен, което налага необходимост SWOT анализа да бъде актуализиран.

5. Актуализиран SWOT анализ

Целта на SWOT-анализа е на базата на изготвения актуализиран социално-икономически анализ и извършената междинна оценка с проследените индикатори да се направи анализ на силните и слабите страни, на възможностите и заплахите пред Област Шумен до 2020 г. Актуализиран е SWOT-анализа от ОСП 2014-2020 г., като са отразени:

Силните страни на Област Шумен:

- с какво областта превъзхожда другите области;
- кои стопански, природни и човешки ресурси и други фактори създават конкурентни предимства на областта.

Слабите страни на Област Шумен:

- кои са факторите, които най-много възпрепятстват развитието на областта;
- кои са актуалните и първостепенни проблеми за развитието.

Възможностите за Област Шумен:

- кои международни, външни, отраслови тенденции в бъдеще биха могли да повлияят положително на бъдещето на Област Шумен.

Заплахите за Област Шумен:

- кои международни, външни, отраслови тенденции в бъдеще биха могли да повлияят отрицателно върху бъдещето на Област Шумен.

При извършването на анализа е използвана матрица на силните, слабите страни, възможностите и заплахите. Тя е приложена и актуализирана по сектори.

Таблица II.14. Актуализиран SWOT-анализ на област Шумен

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
<ul style="list-style-type: none"> • благоприятно ситуиране на областта по отношение на важните транспортни оси в страната, с възможност за интегриране в международните транспортни потоци, респективно икономически връзки; • близост до Черно море, с възможност за активна роля на „подхранващ тил“ на Черноморското крайбрежие; • разнообразни природни ресурси, подходящи за алтернативни форми на туризъм; • благоприятен климат за развитието на разнообразно земеделие (производство на зърнени и технически култури, зеленчукопроизводство, лозарство); • наличие на академични институции и на научно-изследователски звена в областта на земеделието, в които работят високо квалифицирани кадри; • широка гама от предлагани педагогически и инженерни специалности в Шуменския университет и наличие на добре подготвени педагогически и инженерни кадри в областта; • много богато културно наследство - сериозна база за развитие на културен, познавателен и спортен (езда) туризъм; • изключително богат културен живот, включващ разнообразни културни прояви с местна и национална значимост; • наличен комплексен регионален туристически продукт; • увеличаването на ДМА е показател за разширяване на дейността и технологично обновяване на предприятията в областта; • голям дял на микро и малките предприятия (над 98 % от предприятията в областта), което е предпоставка за по-голяма адаптивност и гъвкавост на местната икономика към предизвикателствата на пазарната икономика;	<ul style="list-style-type: none"> • през територията на областта не преминават общоевропейски транспортни коридори; • определена вътрешна периферност на северните и южните части на областта; • намаляване на общия брой на населението и концентрирането му в гр. Шумен и неговата община; • влошаване на възрастовата и образователната структура на населението; • неблагоприятна териториална структура на икономиката в областта с големи контрасти между „център“ и „периферия“ (ос на икономическо развитие „запад-изток“, включваща общините Шумен, Каспичан, Нови пазар и Велики Преслав и изоставяща северна и южна периферия, включваща останалите общини, без наличие на опорни икономически центрове в тях); • недостатъчно добре развити партньорски връзки между бизнеса и органите на държавната и местната власт; • неизползван пълноценно големия потенциал на аграрната наука и практика в областта; • средните заплатите в областта са по-ниски от тези за страната като цяло; • големи различия в социално-икономическото развитие между община Шумен и всички останали девет общини в областта; • недостатъчна социализация на ромската общност, въпреки изпълнените мерки; • здравните заведения и специализираните медицински кадри са концентрирани предимно в общините Шумен, Велики Преслав и Нови пазар, докато в останалите общини се чувства недостиг на квалифицирана медицинска помощ; • има значително несъответствие между реалните потребности от кадри на пазара на труда и предлаганите специалности в професионалните училища;

<ul style="list-style-type: none"> • наличие на значителен трудов ресурс с богати традиции в земеделското производство; • гъстотата на пътната мрежа с национално значение (АМ и I клас) в областта е два пъти по-висока от средната за страната, което осигурява една много добра достъпност на общините до областния център. • добре развита жп-инфраструктура в областта, подпомагаща транспортните и икономическите връзки с останалата част от страната, с два основни жп-възела (Шумен и Каспичан) на територията на областта, с национално значение; • добре развита енергийна инфраструктура, изградени над 20 бр. ФТЕЦ; • газифицирани градовете Шумен, Каспичан и Нови Пазар; • изградени и пуснати в експлоатация ПСОВ Шумен, Нови пазар и Велики Преслав; • общото състояние на компонентите на околната среда в областта е задоволително; • изградени специализирани предприятия за преработка на отпадъци (от алуминий, стъкло, нефтопродукти и др.) и центрове за разкомплектоване на излезли от употреба превозни средства (в Шумен и Нови пазар); • известно намаление на степента на замърсяване на водите в поречията на р. Камчия и Русенски Лом; • като цяло екологичното състояние на почвите позволява практикуването на биологично земеделие и производство на екологично чиста продукция; • наличие на областен център с голям стопански потенциал и богат духовен живот; • наличие на вторични урбанизирани ядра (Каспичан, Нови Пазар и Велики Преслав) със стопански и културен потенциал за развитие.	<ul style="list-style-type: none"> • не достигат финансовите средства за развитието на културата и поддържането на богатите културни традиции в областта; • недостатъчно ефективно се използва богатото културно-историческо наследство за развитието на туризма; • недоброто състояние на техническата инфраструктура в областта не допринася за привличане на инвеститорски интерес; • затварянето на Върбишкия проход затруднява транспортните връзки с Южна България; • периферните територии на областта се обслужват единствено от общинска пътна мрежа, чието поддържане е затруднено, особено в зимни условия; • по-ограниченото развитие на регионалната и общинска пътни мрежи затруднява комуникациите между малките и средни градове и селата извън обхвата на първокласните пътища; • поради лошото състояние на водопроводната мрежа, почти половината от подаваните количества питейни води се губят и като абсолютна стойност са едни от най-високите за СИ район и за страната; • качествените характеристики на подаваните питейни води не отговарят на приетите стандарти по някои показатели; • в половината от общините в областта липсва канализационна мрежа, което е остър санитарно-хигиенен проблем; • съществуват остри проблеми в електроснабдяването на част от общините (Хитрино, Венец и Върбица); • наличие на нарушени територии от добива на полезни изкопаеми, нуждаещи се от рекултивация; • в складове и контейнери в някои населени места на територията на областта се съхраняват опасни количества пестициди; • урбанистичното развитие в областта е силно дебалансирано - липса на градове-опорни центрове в три от общините и сравнително скромнен потенциал за икономическо развитие на малките градове; • урбанистичната среда в градовете като цяло не съответства на
---	---

	<p>съвременните изисквания за благоустройство и жилищен комфорт;</p> <ul style="list-style-type: none"> • устройството на населените места се затруднява от липсата на актуална кадастрална и планова основа; • липса на регионална политика и стратегически документи за развитие на районите за целенасочена подкрепа.
<p style="text-align: center;">ВЪЗМОЖНОСТИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • изграждане на АМ „Хемус“ в участъка Шумен - В. Търново; • изграждане на скоростен път Русе-Шумен; • удвояване на жп линията Русе-Каспичан; • рехабилитация и реконструкция на път Шумен - Велики Преслав - Върбица-Сливен; • отваряне на Върбишкия проход; • подобряване състоянието на пътищата от републиканската пътна мрежа и общинските пътища на територията на областта; • подобряване състоянието на горския фонд, засегнат от незаконни сечи, природни бедствия, съхнене, болести и пожари; • увеличаване обхвата на защитените територии, прекатегоризиране на част от съществуващите и обявяване на нови защитени територии; • създаване на предпоставки за задържане на населението в селските общини чрез разработване и реализиране на специални програми и проекти за подобряване качеството на живот; • защита на местните производители от нелоялния внос и нелоялните конкуренти от местни и чужди фирми; • привличане на инвестиции в земеделието, индустрията и туризма; • капацитет за интелигентна специализация по тематични области „Индустрия за здравословен живот и био-технологии“ и „Нови технологии в креативни и рекреативни индустрии“; • разработване и реализиране на програми и проекти за интензифициране на икономическото развитие на периферните общини; 	<p style="text-align: center;">ЗАПЛАХИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • недостиг на финансови средства за реализиране на проекти в областта на ефективното използване на природните ресурси и опазване на околната среда; • засилване на засушаванията в резултат от промени в климата; • намаляване дела на обработваемата земя, използвана за лозови масиви и влошаване на структурата на земеползването в резултат от прекалено раздробяване на земеделските имоти; • намаляване на водните ресурси и влошаване на техните качествени характеристики в резултат от антропогенната дейност; • липса на законодателство, регламентиращо изискванията за опазване и управление на ландшафтите и непълнота на законодателството за опазване на биоразнообразието; • миграциите на населението (главно на младите генерации) ще продължават да оказват и в бъдеще негативно влияние на останалите демографски параметри; • съществува опасност от демографски срив и обезлюдяване на малките населени места, ако се запазят съществуващите тенденции; • недостатъчен капацитет на държавните и местните власти и липса на достатъчни финансови средства за реализиране на проекти, насочени към неутрализиране на причините за демографския колапс в областта и към подобряване на качествените характеристики на демографския потенциал; • несъвършенства в законовата и подзаконовата нормативна база за стопанисването на недържавните гори (например, връщането на собствеността не е обвързано с даване на цялостни

<ul style="list-style-type: none"> • развитие на биологично земеделие по европейски стандарти, което ще стимулира развитието на хранителната промишленост; • развитие на лозарството, зеленчукопроизводството и винарството; • разработване на маркетингова стратегия за възраждане и интензифициране на земеделието, за създаване на гъвкави механизми за насърчване на земеделското производство и защита интересите на производителите; • възстановяване на напоителните системи; • изграждане на преработвателни предприятия за селскостопанската продукция; • осигуряване на временна заетост по различни програми, включително при реализиране на инфраструктурни проекти, на проекти в земеделието и горското стопанство; • ориентиране на професионалното образование към реалните потребности на пазара на труда в областта; • по-активно включване на НПО; • разработване и реализиране на проекти за съхраняване и възстановяване на богатото културно- историческо наследство в областта; • газифициране на стопанските субекти и развитието на пазара на природен газ за битови нужди и в други населени места от общините в област Шумен; • внедряване на съвременни информационни технологии в управлението околната среда и природните ресурси, вкл. Географски информационни системи (ГИС); • повишаване на екологичната култура на населението, екологично образование и възпитание на подрастващите; • превръщане на малките градове в опорни икономически и обслужващи центрове, балансиращи притегателната сила на областния град; • обогатяване на аграрния облик на периферните територии без изявени градове с допълнителни функции, подпомагащи урбанистичното им развитие;	<p>права за ползване на горските плодове, гъбите и билките);</p> <ul style="list-style-type: none"> • липсва система за събиране и обмен на информация, мониторинг и оценка на биологичното разнообразие в горските екосистеми; • продължаващият социално-икономически упадък на периферните общини ще предизвика свръх концентрация на работна сила в областния център и ще засили външната миграция на икономически активното население; • липса на мотивация за работа сред лица, за които социалното подпомагане е начин на живот; • задълбочаването на различията между реалните потребности на пазара на труда и нивото на професионалното обучение в областта ще възпрепятства адаптирането на местната икономика към новите предизвикателства; • забавяне на изграждането на АМ „Хемус“; • неосигуряване на финансови средства за ремонт и поддръжка на пътищата от републиканската и общинската пътна мрежа; • недостиг на финансови средства за реализиране на екологични проекти; • увеличаване на площите с нарушени територии и проблем с тяхната рекултивация; • продължаваща депопулация на периферните общини и задълбочаване на вътрешно областните различия в нивото на социално-икономическо развитие; • западане на градските функции на малките градове; • липса на достатъчно финансови средства за благоустройство на малките населени места.
---	---

<ul style="list-style-type: none"> • подобряване състоянието на техническата инфраструктура на населените места; • разработване на устройствени планове за цялата територия на областта и населените места.	
--	--

Извод: С оглед на актуализирания социално-икономически и SWOT-анализ не е необходимо да се правят други промени в стратегическата рамка на плана освен препоръката от междинната оценка.

III. АКТУАЛИЗИРАНА СТРАТЕГИЧЕСКА РАМКА

С оглед на изведените препоръки в Междинната оценка на ОСР Шумен се прави следната промяна в стратегическата рамка на ОСР Шумен: отпада на Специфична цел 3. „Успешно класиране на Шумен за Европейска столица на културата през 2019 г.“ от Приоритет 1.2. „Активиране специфичния потенциал на областната икономика“, тъй като вече е определена друга Европейска столица на културата за 2019 г. и проектите от тази специфична цел припокриват мерките на Специфична цел 1.1. от същия приоритет.

По този начин подробната стратегическа рамка на ОСР Шумен остава следната:

Стратегическа цел 1. Устойчиво повишаване икономическата жизненост на област Шумен чрез активиране на местния потенциал и подобряване на екологичните условия
Приоритет 1.1. Повишаване инвестиционната атрактивност на областта чрез създаване на по-добра бизнес среда и подкрепа за иновации и технологично обновление
<i>Сп. цел 1. Подпомагане на устойчивото развитие на местния малък и среден бизнес и привличането на външни инвестиции, вкл. в НИРД и иновации</i>
<i>Сп. цел 2. Насърчаване на предприемачеството и стартиране и развитие на икономически дейности в нови МСП</i>
<i>Сп. цел 3. Привличане на местни и чуждестранни инвестиции в преработващата промишленост и други ефективни стопански дейности</i>
Приоритет 1.2. Активиране специфичния потенциал на областната икономика
<i>Сп. цел 1. Включване на богатото природно и културно богатство на областта като „допълващ тил“ към традиционния морски туризъм в СИ район</i>
<i>Сп. цел 2. Повишаване ефективността на селскостопанското производство чрез осъвременяване условията на труд и разнообразяване на селската икономика</i>
Приоритет 1.3. Подобряване на екологичните условия чрез щадящо използване на териториалните ресурси и опазване на околната среда
<i>Сп. цел 1. Ефективно използване на териториалните ресурси</i>
<i>Сп. цел 2. Опазване на околната среда и биоразнообразието</i>
<i>Сп. цел 3. Превенция на природните рискове и климатична сигурност – информираност, програмиране, управление</i>
Стратегическа цел 2. Ограничаване на социалната изолация и подобряване условията за развитие на човешкия капитал

Приоритет 2.1. Повишаване на заетостта и доходите чрез подобряване достъпа до пазара на труда
<i>Сп. цел 1. Превенция на отпадането от пазара на труда</i>
<i>Сп. цел 2. Адаптиране към пазара на труда с приоритет към групата в младежка възраст</i>
<i>Сп. цел 3. Достъп до пазара на труда</i>
Приоритет 2.2. Подобряване качеството и достъпа до образователни, здравни, културни и други социални услуги
<i>Сп. цел 1. Подобряване на достъпа до образование и повишаване на образователното равнище на населението</i>
<i>Сп. цел 2. Подобряване на здравната инфраструктура и социалните услуги</i>
<i>Сп. цел 3. Подкрепа за културни и творчески дейности, достъп до културното наследство</i>
<i>Сп. цел 4. Стимулиране на масов спорт сред младежите</i>
Приоритет 2.3. Развитие и укрепване капацитета на регионалните и местни власти за подобряване на административното обслужване и управление на регионалното развитие
<i>Сп. цел 1. Подобряване качеството и достъпа до обществени услуги</i>
<i>Сп. цел 2. Прилагане на принципите и практиките на стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие</i>
Стратегическа цел 3. Балансирано и устойчиво териториално развитие
Приоритет 3.1. Интегрирано градско развитие с хармонична жизнена среда
<i>Сп. цел 1. Създаване на условия за устойчиво и интегрирано градско развитие</i>
<i>Сп. цел 2. Подобряване на свързаността и достъпа между градовете-центрове и разширяване зоната им на влияние</i>
Приоритет 3.2. Подобряване качеството на живот в селските райони
<i>Сп. цел 1. Укрепване ролята на малките градове-центрове в селските райони</i>
<i>Сп. цел 2. Подобряване стандарта на обитаване в селата</i>
Приоритет 3.3 Териториално сътрудничество
<i>Сп. цел 1. Междубоцинско сътрудничество и партньорство за реализиране на проекти от общ интерес</i>
<i>Сп. цел 2. Вътрешно регионално сътрудничество и сътрудничество с области от други райони</i>

IV. АКТУАЛИЗИРАНА ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА ОСР ШУМЕН

В таблицата по-долу е представена актуализация на общата оценка на необходимите ресурси за изпълнение на ОСР Шумен за периода 2014-2020 г. Предназначението на таблицата е да ориентира в необходимите ресурси за изпълнение на стратегията, като отразява реалистично наличния потенциал за това. Новият размер на идентифицираните финансови ресурси се основава главно на направените изводи и резултатите от проведената междинна оценка, която показва, че планираните ресурси за приоритетите са били направени на база на понижени очаквания и в действителност се реализират по-голям брой проекти от очакваното. С настоящата актуализация на ОСР Шумен 2014-2020 г. се прецизират стойностите по цели и приоритети. Източниците на финансиране също са прецизирани на база на текущото изпълнение до момента.

Не е извършена промяна на бюджетите по: Приоритет 2.1. Повишаване на заетостта и доходите чрез подобряване достъпа до пазара на труда, Приоритет 2.3. Развитие и укрепване капацитета на регионалните и местни власти за подобряване на административното обслужване и управление на регионалното развитие и Приоритет 3.3 Териториално сътрудничество, тъй като те не са с изпълнен прогнозиран бюджет.

С оглед данните на междинната оценка стойността на изпълнените и текущи проекти на ОСР за периода 2014-2017 г. е 542 634 хил. лв. Актуализираната финансова рамка прогнозира, че в областта за периода 2018-2020 г. ще бъдат инвестирани още около 172 148 хил. лв., което прави общо **714 782 хил. лв. за целия период 2014-2020 г.** или увеличение с 382 782 хил. лв. спрямо първоначалната прогноза от 332 000 хил. лв.

Най-голям дял от бюджета е планиран за **Стратегическа цел 1. Устойчиво повишаване икономическата жизненост на област Шумен чрез активиране на местния потенциал и подобряване на екологичните условия – 53%**, следван от **Стратегическа цел 3. Балансирано и устойчиво териториално развитие – 25%** и **Стратегическа цел 2. Ограничаване на социалната изолация и подобряване условията за развитие на човешкия капитал – 22%**.

По източници на финансиране най-голям дял заемат фондовете на ЕС (ЕФРР, ЕФРСР, ЕСФ и други) с 54%, следвани от централния бюджет – 25%, частните фондове и фирми – 11%, общинските бюджети – 9% и другите източници (Норвежки финансов механизъм, финансов механизъм на ЕИП, международни фондации и други) – 1%.

Таблица IV.1. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на ОСР Шумен за периода 2014-2020, актуализирана през 2018 г.

Период 2014-2020 г., актуализиран през 2018 г.	Обществен сектор								Частен сектор		Общо в хил. лв.	Относителен дял от ОСР
	Общински бюджет	Общ дял (%)	Централен бюджет	Общ дял (%)	Фондове на ЕС	Общ дял (%)	Други източници	Общ дял (%)	Фондове, фирми	Общ дял (%)		
Областна стратегия за развитие област Шумен 2014-2020	61 826	8,6%	180 949	25,3%	388 550	54,4%	6 168	0,9%	77 419	10,8%	714 782	100%
Стратегическа цел 1. Устойчиво повишаване икономическата жизненост на област Шумен чрез активиране на местния потенциал и подобряване на екологичните условия	10 115	2,7%	86 197	22,9%	198 789	52,8%	4 801	1,3%	76 625	20,4%	376 478	53%
Приоритет 1.1. Повишаване инвестиционната атрактивност на областта чрез създаване на по- добра бизнес среда и подкрепа за иновации и технологично обновление	0	0,0%	5 440	9,0%	27 805	46,0%	0	0,0%	27 201	45,0%	60 446	8%
Приоритет 1.2. Активиране специфичния потенциал на областната икономика	247	0,5%	6 607	13,4%	25 887	52,5%	0	0,0%	16 617	33,7%	49 308	7%
Приоритет 1.3. Подобряване на екологичните условия чрез щадящо използване на териториалните ресурси и опазване на околната среда	9 869	3,7%	74 149	27,8%	145 097	54,4%	4 801	1,8%	32 807	12,3%	266 723	37%
Стратегическа цел 2. Ограничаване на социалната изолация и подобряване условията за развитие на човешкия капитал	12 555	7,8%	31 099	19,3%	115 785	72,0%	1 367	0,9%	0	0,0%	160 807	22%
Приоритет 2.1. Повишаване на заемотта и доходите чрез	0	0,0%	5246	15,8%	27954	84,2%	0	0,0%	0	0,0%	33 200	5%

Актуализиран документ за изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. от 2018 г.

Период 2014-2020 г., актуализиран през 2018 г.	Обществен сектор								Частен сектор		Общо в хил. лв.	Относителен дял от ОСР
	Общински бюджет	Общ дял (%)	Централен бюджет	Общ дял (%)	Фондове на ЕС	Общ дял (%)	Други източници	Общ дял (%)	Фондове, фирми	Общ дял (%)		
подобряване достъпа до пазара на труда												
Приоритет 2.2. Подобряване качеството и достъпа до образователни, здравни, културни и други социални услуги	12555	10,1%	25359	20,4%	85026	68,4%	1367	1,1%	0	0,0%	124 307	17%
Приоритет 2.3. Развитие и укрепване капацитета на регионалните и местни власти за подобряване на административното обслужване и управление на регионалното развитие	0	0,0%	495	15,0%	2805	85,0%	0	0,0%	0	0,0%	3 300	0%
Стратегическа цел 3. Балансирано и устойчиво териториално развитие	39 156	22,1%	63 653	35,9%	73 975	41,7%	0	0,0%	795	0,4%	177 498	25%
Приоритет 3.1. Интегрирано градско развитие с хармонична жизнена среда	32 162	39,5%	35 175	43,2%	14 168	17,4%	0	0,0%	0	0,0%	81 424	11%
Приоритет 3.2. Подобряване качеството на живот в селските райони	6 994	8,8%	25 988	32,7%	45 697	57,5%	0	0,0%	795	1,0%	79 474	11%
Приоритет 3.3 Териториално сътрудничество	0	0,0%	2 490	15,0%	14 110	85,0%	0	0,0%	0	0,0%	16 600	2%

Източник: Собствени изчисления

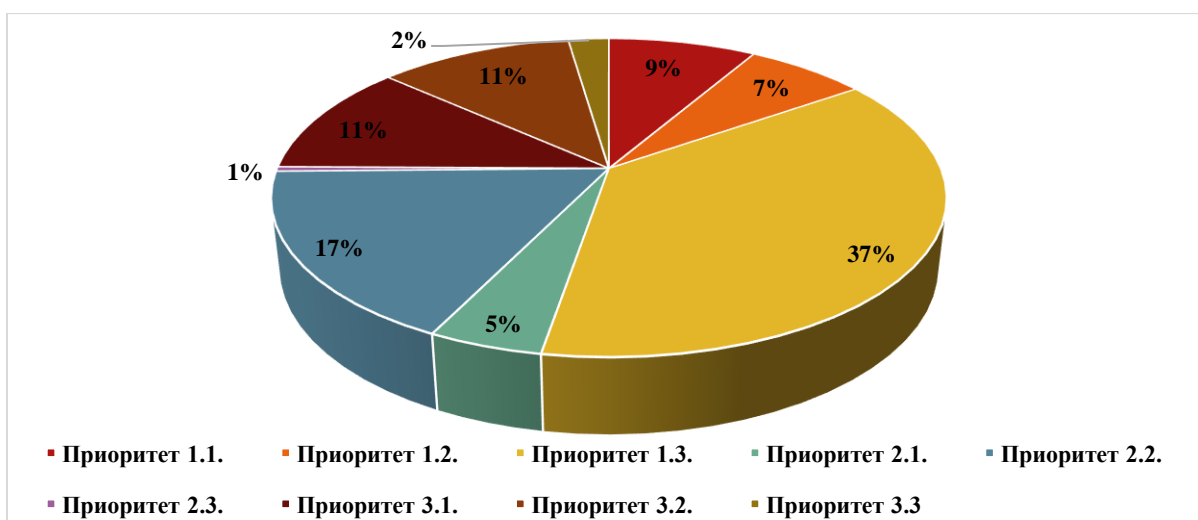
По-долу са представени две фигури, които показват относителния дял на необходимите ресурси по стратегически цели, приоритети и по източници на финансиране.

Фигура IV.1. Разпределение на актуализирания бюджета на ОСР Шумен 2014-2020 по стратегически цели в %

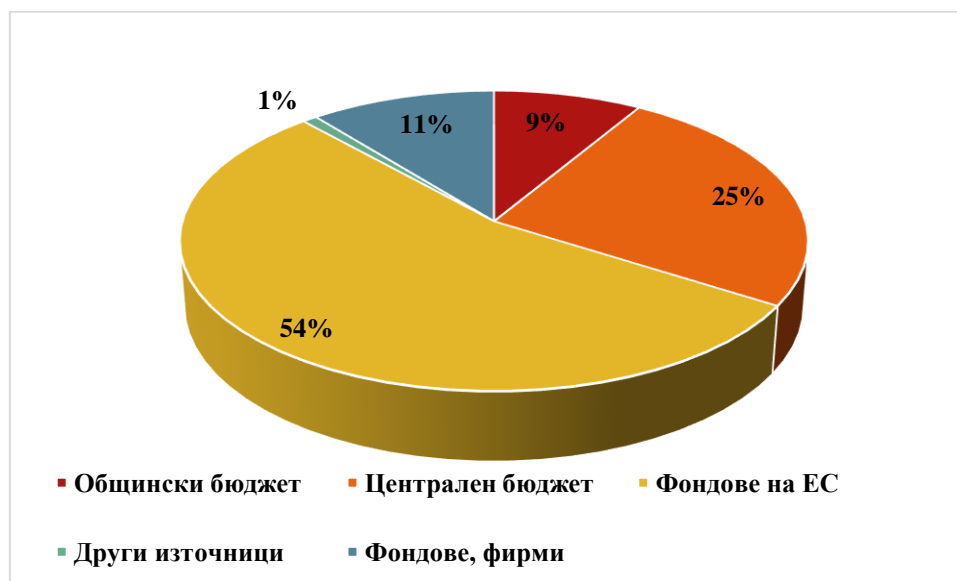
Източник: Собствени изчисления

Фигура IV.2. Разпределение на актуализирания бюджета на ОСР Шумен 2014-2020 по приоритети в %

Източник: Собствени изчисления

Фигура IV.3. Разпределение на актуализирания бюджета на ОСР Шумен 2014-2020 по източници за финансиране в %

Източник: Собствени изчисления

V. ТЕРИТОРИАЛЕН ОБХВАТ НА РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

Обхватът на районите за целенасочена подкрепа (РЦП) в рамките на област Шумен, която е административно-териториална единица от ниво 3 е регламентиран в чл. 5 и чл. 6 на Закона за регионалното развитие на Р. България. Понятието за „район за целенасочена подкрепа“ е изменено в ДВ, бр. 15 от 2016 г. Съгласно новите разпоредби районите за целенасочена подкрепа обхващат територията на една или повече съседни общини с неблагоприятни социално-икономически, демографски и географски характеристики. Обособените райони за целенасочена подкрепа са териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешнорегионалните различия в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие. Териториалният обхват на районите за целенасочена подкрепа се определя, като се отчитат категориите на общините по реда на Закона за административно-териториалното устройство на Република България и техните географски характеристики по данни на Българската академия на науките. Териториалният обхват на районите за целенасочена подкрепа се определя в областните стратегии за развитие.

В териториалния обхват на район за целенасочена подкрепа се включват:

1. общините от четвърта и пета категория;
2. общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики:
  - а) най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район;
  - б) най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район;
  - в) територията на общината е в пограничен район.

Съгласно посочените определения в допълнителните разпоредби на закона, „планински район“ е територия във височинния пояс с долна граница 700 м. надморска височина, „полупланински район“ е територия във височинния пояс с долна граница 500 м. и горна граница под 700 м. надморска височина и наклон на склона най-малко 8 градуса или територия под 500 м. надморска височина и наклон на склона най-малко 8 градуса, локална амплитуда на релефа най-малко 100 м. или климатичен контраст, равен или над 35 на сто; „пограничен район“ обхваща административни единици от ниво община, за чиито територии се отчита съвпадение на част от административните им граници с държавната граница.

В тази връзка е променен териториалния обхват на районите за целенасочена подкрепа в областта и е представен по-долу в табличен вид спрямо изискуемите критерии в закона.

Таблица V.1. Райони за целенасочена подкрепа в област Шумен

№	Община	Категория община по ЗАТУРБ	Район за целенасочена подкрепа - критерии			
			1. Общините от четвърта и пета категория	2. Общините от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики		
				най-малко 50% от територията на общината е в планински район	най-малко 50% от територията на общината е в полупланински район	територията на общината е в пограничен район
1	Община В. Преслав	3				
2	Община Венец	5				
3	Община Върбица	4				
4	Община Каолиново	4				
5	Община Каспичан	4				
6	Община Н. Козлево	5				
7	Община Нови пазар	3				
8	Община Смядово	4				
9	Община Хитрино	4				
10	Община Шумен	1				

Легенда:

 показател, по който не се налага целенасочена подкрепа

 показател, по който се налага целенасочена подкрепа

Източник: ЗАПОВЕД № РД-02-14-2021 от 14 август 2012 г. за категориите общини, МРРБ, ОПР на общините от областта

По отношение на **първия критерий** за район за целенасочена подкрепа - да бъде община от четвърта и пета категория по ЗАТУРБ - в област Шумен на този критерий отговарят общините: **Венец, Върбица, Каолиново, Каспичан, Никола Козлево, Смядово, Хитрино.**

По отношение на **втория критерий** за район за целенасочена подкрепа - да се включват общини от втора и трета категория при наличието на някоя от следните географски характеристики: най-малко 50 на сто от територията на общината е в планински район или най-малко 50 на сто от територията на общината е в полупланински район или територията на общината е в пограничен район няма общини, за които да е валиден този показател за да се отнесе общината към район, за който се налага целенасочена подкрепа.

Общини от трета категория са Велики Преслав и Нови пазар, но и двете общини не са нито планински, нито полупланински, нито погранични.

Релефът на община Велики Преслав е равнинен, хълмист и ниско планински, като територията ѝ попада в южните части на Източната Дунавска равнина и северни части на Източния Предбалкан. В северните, североизточните и източните части на община Велики Преслав се простират съответно югозападните и северозападните части на Шуменското поле и Смядовското поле. В най-източната част на общината, източно от село Златар е разположена „опашката“ на малкия язовир „Кълново“ и в него се намира минималната височина от 73 m н.в. на община Велики Преслав. В най-северната част на общината, на границата с община Шумен попада южната част на Шуменското плато. На границата с община Шумен е разположена най-високата му точка връх Търнов дял (Търнов табия, 501,9 m).

По югозападните периферии на двете полета преминава условната граница между Източната Дунавска равнина и Източния Предбалкан. На запад и северозапад от пролома на река Голяма Камчия в пределите на общината попадат част от северните склонове на Преславска планина. В нея, на границата с община Върбица се издига най-високата ѝ точка – връх Голяма Въшкадалница 723,4 m, която е и най-високата точка на общината. Югоизточно от пролома на територията на община Велики Преслав е разположена северозападната, най-висока част на Драгоевска планина, която също е част от Източния Предбалкан. Най-високата ѝ точка връх Отъка 608,7 m е разположен на около 3 км. югозападно от село Драгоево.

Релефът на община Нови пазар е равнинен и платовиден, като територията ѝ попада в централните части на Източната Дунавска равнина.

Община Нови пазар заема най-крайните югоизточните части на Лудогорското плато. В източната и североизточна ѝ част се простира платото Стана, по билото на което преминава участък от вододела между Дунавския водосборен басейн и Черноморския водосборен басейн. На 3,3 км. североизточно от село Стан, на границата с община Ветрино се намира най-високата му точка 440,9 m. Северозападно от него, в завоя на Крива река в пределите на общината попада източната, най-висока част на Войводското плато. В него, на 1,4 км североизточно от село Правенци се намира най-високата точка на община Нови пазар – 480,6 m.

Останалата част на общината има равнинен релеф и тук се простира източната и югоизточната част на Плисковското поле с надморска височина между 100 и 200 m. В

неговата крайна югоизточна част, в устието на Крива река в Провадийска река се намира най-ниската точка на община Нови пазар – 80 м. н.в.

VI. МЕРКИ И СРЕДСТВА ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТИ В РАЙОНИТЕ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА

До началото на 2017 г. в страната не е приета програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа за периода до 2020 г. През 2016 г. е предложена за обсъждане „Целенасочена инвестиционна програма (ЦИП) в подкрепа на развитието на Северозападна България, Родопите, Странджа-Сакар, пограничните, планинските и полупланинските слабо развити райони“. ЦИП е фокусирана върху най-изостаналите в социално-икономическото си развитие и необлагодетелствани територии. Основната цел е: преодоляване на икономическата изостаналост, привличане на инвестиции и повишаване на заетостта на населението в тези райони. Програмата е разработена във връзка с чл. 5, ал. 3 на Закона за регионалното развитие, съгласно който „Обособените райони за целенасочена подкрепа са териториална основа за концентрация на ресурси за намаляване на вътрешно регионалните различия в степента на развитие на отделните общини и за постигане на целите на държавната политика за регионално развитие“. Разработеният проект на ЦИП условно е съвкупност от 4 подпрограми, обхващащи географски райони, характеризиращи се със специфични проблеми и значими потребности, както и специфични ресурси и потенциал за развитие. В проекта на ЦИП 4 – други слабо развити планински, полупланински и гранични райони - попадат общините Върбица и Смядово.

Във връзка с нормативната промяна на районите за целенасочена подкрепа в ЗРР и определеният обхват съгласно настоящата стратегия, следва ЦИП да се измени и да се предвидят реални мерки и средства за целенасочено подпомагане от държавата. Към момента липсват и механизми за приоритизиране на проекти, подадени от общини, посочени като райони за целенасочена подкрепа, в рамките на критериите за оценка по проекти по Оперативните програми. Такива механизми са посочени единствено за общините и предприятията от Северозападен район. Необходима е национална програма, която да регламентира и финансира районите за целенасочена подкрепа.

Всички общини, които попадат в критериите за район за целенасочена подкрепа, са „селски райони“ и мерките, за които е необходимо да се насочи вниманието на общините, са свързани с Програмата за развитие на селските райони.

В тази връзка, основни мерки за реализация на целите на ОСР Шумен са следните:

1. Мярка 7.2. „Инвестиции в създаването, подобряването или разширяването на всички видове малка по мащаби инфраструктура“

По нея могат да се развиват проекти за следните допустими за подпомагане дейности:

- Строителство, реконструкция и/или рехабилитация на нови и съществуващи общински пътища, улици, тротоари, и съоръженията и принадлежностите към тях;
- Изграждане, реконструкция и/или рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения в агломерации с под 2 000 е. ж. в селските райони; инвестиции за доизграждане, без ново строителство на канализационната мрежа (в т.ч. и съоръжения за пречистване на отпадъчни води) в агломерации с под 2 000 е. ж. в селските райони;
- Изграждане и/или обновяване на площи, за широко обществено ползване, предназначени за трайно задоволяване на обществени потребности от общинско значение;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на социална инфраструктура за предоставяне на услуги, които не са част от процеса на деинституционализация на деца или възрастни, включително транспортни средства;
- Реконструкция и/или ремонт на общински сгради, в които се предоставят обществени услуги, с цел подобряване на тяхната енергийна ефективност;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на спортна инфраструктура;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, реставрация, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на обекти, свързани с културния живот, вкл. мобилни такива, вкл. и дейности по вертикалната планировка и подобряване на прилежащите пространства;

- Реконструкция, ремонт, оборудване и/или обзавеждане на общинска образователна инфраструктура с местно значение в селските райони.

Техническа готовност имат следните идентифицирани от общините проекти:

Община Венец:

- „Повишаване качеството на живот и създаването на оптимална жизнена среда, чрез реконструкция на улици в населени места на територията на община Венец“;
- „Подобряване на транспортната свързаност и повишаване качеството на живот, чрез строителство и реконструкция на общински пътища на територията на община Венец“;
- „Повишаване качеството на живот и създаването на оптимална жизнена среда, чрез реконструкция на водопроводна мрежа в населени места на територията на община Венец“;
- „Внедряване на мерки за енергийна ефективност в обществена сграда в УПИ V - 234, кв. 24 , с. Венец“.

Община Върбица:

- „Рехабилитация на водопроводи в населени места от Община Върбица“;
- „Реконструкция и/или рехабилитация на участъци от улици и тротоари на територията на Община Върбица“.

Община Каолиново:

- „Рехабилитация на водопроводи в населени места на територията на Община Каолиново“;
- „Реконструкция на общински пътища в община Каолиново“;
- „Подобряване на уличните настилки на населените места в община Каолиново, област Шумен“.

Община Каспичан

- „Изграждане, реконструкция и рехабилитация на водоснабдителни системи и съоръжения на територията на община Каспичан;

- „Рехабилитация на улична мрежа, съоръжения и принадлежностите към тях на територията на община Каспичан;
- „Реконструкция, ремонт и оборудване на общинска образователна инфраструктура на територията на община Каспичан – ОУ „Пенчо Славейков“ в с. Марково;
- „Основен ремонт и внедряване на енергоефективни мерки, на административната сграда, на общинската администрация Каспичан, находяща се на ул. „Мадарски конник“ № 91, УПИ I кв. 22 по плана на гр. Каспичан“;
- „Ремонт на ОУ „П. Хилендарски“, гр. Плиска, община Каспичан“;
- „Реконструкция, ремонт и оборудване на СОУ „П. Волов“ гр. Каспичан, община Каспичан“;
- „Основен ремонт и енергоефективна рехабилитация на НЧ „Васил Левски 1924“, с. Върбяне, община Каспичан“;
- „Основен ремонт и енергоефективна рехабилитация на НЧ „Васил Левски 1927“, с. Златна нива, община Каспичан“;
- „Ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на Народно читалище „Пробуда – 1928“ – град Каспичан“
- „Ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на Народно читалище „Просвета – 1911“ – град Плиска“
- „Ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на Народно читалище „Освобождение - 1904“ – град Каспичан“
- „Ремонт и въвеждане на енергоспестяващи мерки на Народно читалище „Христо Ботев 1892“ – село Марково“
- „Облагородяване и оформяне на площадното пространство в с. Марково, община Каспичан“;
- „Облагородяване и оформяне на площадното пространство в гр. Плиска, община Каспичан“;
- „Облагородяване и оформяне на площадното пространство в с. Могила, община Каспичан“;
- „Облагородяване и оформяне на площадното пространство в гр. Каспичан, община Каспичан“;

- „Основен ремонт и енергоефективна рехабилитация на Център за настаняване от семеен тип ЦНСТ „Слънце“, гр. Каспичан, община Каспичан“.

Община Никола Козлево

- „Ремонт, оборудване и обзавеждане на СУ „Цанко Бакалов Церковски" - с. Никола Козлево, общ. Никола Козлево“;
- „Реконструкция и рехабилитация на съществуващи улици, съоръжения и принадлежностите към тях в с. Каравелово, с. Красен дол, с. Църквица и с. Цани Гинчево - община Никола Козлево“;
- „Реконструкция и рехабилитация на общински път SHU2101/III - 701, Тодор Икономов - Хърсово/Никола Козлево - Ружица Хърсово/Ш-701, в община Никола Козлево“;
- „Ремонт, оборудване и обзавеждане на ДГ „Зорница“ – с. Никола Козлево, общ. Никола Козлево“;
- „Реконструкция и рехабилитация на съществуващи улици, съоръжения и принадлежностите към тях в с. Вълнари, Пет могили, с. Хърсово - община Никола Козлево“;
- „Ремонт за ЕЕ на сградата на Община Никола Козлево“.

Община Смядово

- „Рехабилитация на общински пътища на територията на община Смядово с пет подобекта: SHU 1133/II-73, Смядово-Веселиново/- жп. гара Смядово-Смядово /III-7301, Янково-Желъд/-Черни връх Дом за жени с психични разстройства; SHU2134/III-7301, Кълново-Желъд/Янково-Бял бряг; SHU3130/III-7301, Янково-Желъд/Ново Янково; SHU3130/III-3135/II-73, Веселиново-Риш/-Александрово“;
- „Направа на пътни настилки по ул. „Априлско въстание“ и ул. „Генерал Заимов“, ул. „Райна Княгиня“, ул. „Захари Величков“ и ул. „Иван Вазов“ в гр. Смядово, община Смядово“;
- „Реконструкция и рехабилитация на водопроводната мрежа за питейно-битово водоснабдяване в селата Риш и Янково, община Смядово“.

Община Хитрино

- „Повишаване качеството на живот и създаването на оптимална жизнена среда, чрез реконструкция и рехабилитация на уличната мрежа в с. Хитрино, Община Хитрино“;
- „Създаване на подобрена среда за живот на населението, чрез реконструкция и рехабилитация на уличната мрежа в с. Хитрино, Община Хитрино“;
- „Устойчив жизнен стандарт и нараснала привлекателност за населението, чрез реконструкция и рехабилитация на уличната мрежа в с. Хитрино, Община Хитрино“;
- „Обновление на с. Хитрино, Община Хитрино, чрез реконструкция и рехабилитация на уличната мрежа“;
- „Осигуряване на равен достъп до основни услуги и мобилност на работната сила, чрез реконструкция и рехабилитация на общински пътища в Община Хитрино“;
- „Повишаване качеството на живот и създаването на оптимална жизнена среда, чрез реконструкция на водопроводна мрежа на с. Хитрино, Община Хитрино“;
- „Постигане на социално равенство, обществено здраве и осигуряване на качествена жизнена среда, чрез реконструкция на част от водоснабдителната система на с. Хитрино, Община Хитрино“;
- „Подобряване достъпа до общински услуги, чрез извършване на основен ремонт и енергоефективна рехабилитация на обекти общинска собственост на територията на общината, в т.ч.: сградата на здравната служба, сградата на общинска администрация и младежки културен център, находящи се в село Хитрино, Община Хитрино“;
- „Подобряване на енергийната ефективност на сгради общинска собственост, чрез извършване на основен ремонт и енергоефективна рехабилитация на сградата на младежкия дом и административната сграда на общинска служба земеделие и гори в село Хитрино, Община Хитрино“;
- „Осигуряване на привлекателна образователна инфраструктура, чрез основен ремонт, енергоефективна рехабилитация и подобряване на прилежащите пространства към ДГ „1-Ви Юни“ в село Хитрино, Община Хитрино“;
- „Достъпна и привлекателна образователна инфраструктура, чрез изпълнение на ремонтни дейности във физкултурния салон и подобряване на

прилежащите пространства към СУ „Д-р Петър Берон“ в село Хитрино, Община Хитрино“;

- „Подобряване на средата и достъпа до културни услуги, чрез извършване на основен ремонт, оборудване и обзавеждане на читалище „Пробуда 1929“ в село Хитрино, Община Хитрино“.

2. Мярка „Инвестиции за публично ползване в инфраструктура за отдих, туристическа инфраструктура“, включваща дейности за:

- Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на туристически информационни центрове;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на посетителските центрове за представяне и експониране на местното природно и културно наследство;
- Изграждане, реконструкция, ремонт, закупуване на оборудване и/или обзавеждане на центрoвете за изкуство и занаяти с туристическа цел;
- Изграждане, реконструкция, ремонт и закупуване на съоръжения за туристически атракции, които са свързани с местното природно, културно и/или историческо наследство и предоставящи услуги с познавателна или образователна цел;
- Изграждане, реконструкция, ремонт и закупуване на съоръжения за туристическа инфраструктура (информационни табели и пътепоказатели за туристическите места и маршрути, съоръжения за безопасност, велоалеи и туристически пътеки).

3. Мярка „Инвестиции в технологии за лесовъдство и в преработката, мобилизирането и търговията на горски продукти“

Тук се включват материални инвестиции в преработка и маркетинг на горски продукти, разходи за инвестиции в подобряване на икономическата стойност на горите и разходи за закупуване на земя, когато са пряко свързани с изпълнението на проекта.

4. Мярка „Инвестиции в подкрепа на неземеделски дейности“

Тук се включват дейности за подпомагане за инвестиции в неземеделски дейности, които са насочени към: развитие на туризъм (изграждане и обновяване на туристически обекти и развитие на туристически услуги); производство или продажба

на продукти, които не са включени в Приложение 1 от Договора за функциониране на ЕС (независимо от вложените продукти и материали); развитие на услуги във всички сектори (например: грижи за деца, възрастни хора, хора с увреждания, здравни услуги, счетоводство и одиторски услуги, ветеринарни дейности и услуги базирани на ИТ и др.); производство на енергия от възобновяеми енергийни източници за собствено потребление; развитие на занаяти (включително предоставяне на услуги, свързани с участието на посетители в занаятчийски дейности) и други неземеделски дейности.

VII. НАСОКИ И МЕРКИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИАЛНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Мерките за развитие на териториалното сътрудничество са посочени в Приоритет 3.3. Териториално сътрудничество и са планирани 2 специфични цели:

- Сп. цел 1. Междуобщинско сътрудничество и партньорство за реализиране на проекти от общ интерес;
- Сп. цел 2. Вътрешно регионално сътрудничество и сътрудничество с области от други райони.

Създадена е една местна група с изготвена стратегия за ВОМР между общините Нови пазар и Каспичан.

Мерките, които могат да се реализират, са свързани с развитие на партньорски проекти за съвместно използване на ресурси и опазване на природното и културно наследство, инициативи за маркетинг на региона и привличане на инвестиционен и посетителски интерес и развитие на териториалното сътрудничество и взаимодействие за предоставяне на услуги от областната и общинските администрации, както и реализация на партньорски инициативи с други региони в Европа. Тези мерки посочват примерни направления за развитие на партньорства и сътрудничество, които могат да се осъществяват на следните нива:

- В рамките на страната и СИР, между партньори от област Шумен и съседни области по отношение на връзката публична администрация – бизнес - стимулиране на партньорства между научни институции, публичния и частния сектор;
- В рамките на отделните общини с акцент върху създаването и развитието на публично-частни партньорства. ПЧП следва да бъдат ефективни инструменти

за реализация на обществено значими проекти при успешно съчетаване на публичния и частния интерес.

Област Шумен не попада в обхвата на трансграничните програми, затова единствена възможност за финансиране на проекти е транснационалната програма Дунав 2014-2020 г.

Програмата за транснационално сътрудничество „Дунав 2014-2020“ е финансов инструмент за насърчаване и инициране на проектни идеи свързани с преодоляване на общите предизвикателства и нужди в специфични направления, които да постигнат реална полза за хората и да изградят ефективни връзки между властите и организациите в Дунавския регион.

Регионите, които програмата обхваща са на територията на 9 държави-членки на ЕС: Австрия, България, Чехия, Германия (федерални провинции Бавария и Баден-Вюртемберг), Хърватия, Унгария, Румъния, Словения и Словакия и 3 държави кандидат-членки: Босна и Херцеговина, Сърбия и Черна гора. Молдова и четири области от Украйна (Закарпатска, Ивано-Франковска, Одеска и Черновицка област) също могат да участват в програмата с финансиране от страна на Европейския инструмент за съседство.

Общият размер на средствата възлиза на 262 989 839 евро, осигурени от ЕФРР, Инструмента за предприсъединителна помощ и национално съфинансиране. Предвижда се и финансиране от Европейския инструмент за съседство.

Програма „Дунав“ има четири приоритетни оси:

1. Иновативен и социално ангажиран Дунавски регион,
2. Околна среда и културно ангажиран Дунавски регион,
3. Подобрена свързаност на Дунавския регион и
4. Добре управляван Дунавски регион.

VIII. ИЗПЪЛНЕНИЕ И НАБЛЮДЕНИЕ НА ОСР ШУМЕН. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА СТРАТЕГИЯТА

Изпълнението и наблюдението на ОСР Шумен следва да бъде синхронизирано с общинските планове за развитие. Практически, ОСР се изпълнява освен чрез проектите на ОА Шумен, най-вече чрез отделните общински планове за развитие. В тази връзка е целесъобразно отделните общини да планират годишното изпълнение на своите общински планове в съответствие с ОСР и нейните мерки, особено по отношение на общините за целенасочена подкрепа. По този начин годишното планиране за изпълнението на ОСР следва да консолидира отделните планове на общините, в допълнение на дефинираните проекти с бенефициент ОА Шумен, проекти за междуобщински сътрудничества и общи инициативи между общините, вкл. по обединителните и приоритетни теми икономическа активност, заетост и интелигентна специализация на икономиката. Годишното отчитане на ОСР следва да бъде организирано по същия начин – като се консолидират отделните годишни доклади по общини и се систематизират проектите с принос към ОСР. В тази връзка са препоръчителни следните дейности:

- Изготвяне на годишни планове за изпълнение на ОСР в координация с отделните общински администрации. Дефиниране на проекти с бенефициент Областна администрация Шумен и междуобщински партньорски проекти на годишна основа;
- Утвърждаване на единни стандарти за отчитане на проекти с принос към ОСР от страна на отделните общински администрации;
- Изготвяне на консолидирани годишни доклади за изпълнението на ОСР от страна на областна администрация и на база на единните стандарти за отчетност от страна на общините;
- Провеждане на регулярни и ефективни заседания на Областния съвет за развитие с равностойно представителство на общините за обсъждане, допълване и утвърждаване на годишните планове и отчети за изпълнението на ОСР. Специално внимание следва да се отделя за общите теми в областното развитие и възможностите за актуални междуобщински проекти.

Актуализиран документ за изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. от 2018 г.

Примерни стандарти за отчитане на проекти с принос към ОСР от страна на общинските администрации:

Техническо отчитане на проектите:

Проект	Принос към Специфична цел	Бюджет (хил. лв.)	Източник на финансиране	Бенефициент/ Партньор	Период на изпълнение			
					17	18	19	20
Проект 1								
Проект 2								

Финансово отчитане на проектите:

Проект	Общински бюджет	Централен бюджет	Фондове на ЕС	Други източници	Частни фондове, фирми	Общо
Проект 1						
Проект 2						

С оглед проследяването на напредъка в изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен, както и отчитането на резултатите и ефекта от това изпълнение, е необходимо регулярно наблюдение на индикаторите за наблюдение и оценка на стратегията. Те са идентифицирани в стратегическата рамка на документа и включват критерии за съответствие със заложените приоритети.

Основната цел на системата от индикатори е да се създаде надежден механизъм за наблюдение, отчетност и оценка на резултатите от изпълнението на стратегията. По-конкретните цели на тази система са:

- да дава възможност за проследяване степента на постигане на целите на стратегията;
- да оценява степента на изпълнение на конкретните мерки, включени в стратегията;
- да оценява степента на въздействие на стратегията;
- да се оценят връзките между целите на стратегията и заложените в нея мерки.

Във връзка с резултатите от междинната оценка не е необходимо да се правят промени в индикаторите на ОСР Шумен 2014-2020 г., а само регулярно да се наблюдават, отчитат и анализират.

IX. НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ НА ОБЩИНСКИТЕ ПЛАНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ

Изведените промени в настоящия документ за актуализация на ОСР Шумен 2014-2020 г. в част стратегическа рамка не предполагат изменения на целите и приоритетите на общинските планове за развитие.

Във връзка с идентифицирани проблеми при отчитането на изпълнението на ОПР при някои общини е необходима актуализация на стратегическата рамка по посока на премахване на мерки и дейности, които се повтарят в други цели и приоритети с оглед избягване на двойното отчитане на едни и същи проекти по няколко приоритета.

По отношение на индикаторите за резултат и въздействие е необходимо системата от индикатори да бъде прецизирана и да се включват единствено измерими индикатори, които се поддържат на ниво община и за тях може лесно да се добие информация от достоверен източник.

X. НЕОБХОДИМИ ДЕЙСТВИЯ ЗА ПРИЛАГАНЕ ПРИНЦИПА НА ПАРТНЬОРСТВО И ОСИГУРЯВАНЕ НА ИНФОРМАЦИЯ И ПУБЛИЧНОСТ

Приложението на този принцип следва да осигури прозрачност за формирането и прилагането на областната политика за интегрирано устойчиво развитие. Специфичните действия за прилагане на принципа обхващат:

- Представяне в подходяща форма (публични дискусии, семинари, печатни материали, видеоматериали) на информация за предвижданията на областната стратегия, за ролята на гражданите и на бизнеса по отношение определянето на приоритетите за развитие на областта и реализацията им, както и очакваните резултати в икономическата, социалната сфера, в областта на техническата инфраструктура и сътрудничеството;
- Фокусиране на вниманието върху възможностите за изграждане на публично-частни партньорства и реализацията на проекти на тази основа и насочени към подобряване на услугите, предоставяни на гражданите и бизнеса;
- Разясняване на конкретните задачи, които стоят пред областната и общинските администрации, социалните и икономическите партньори, неправителствените организации и гражданското общество за осигуряване висока ефективност при изпълнението на целите и мерките на стратегията;

Актуализиран документ за изпълнението на Областната стратегия за развитие на област Шумен 2014-2020 г. от 2018 г.

- Разясняване на необходимостта и значението на стратегическото планиране на развитието на областта за повишаване ефикасността на публичните разходи и осигуряването на по-голяма добавена стойност;

- Привличане вниманието на заинтересованите страни и гражданското общество за формиране на позитивно обществено мнение и активна гражданска позиция по отношение участието и подкрепата на ръководството на областта за реализация на стратегията.

В направената Актуализация на Областната стратегия за развитие са осигурени необходимите предпоставки за прилагане на принципа за партньорство, осигуряване на информация и публичност за предприетите действия от областната администрация и постигнатите резултати по изготвянето на стратегическия документ. Допълнителните мерки и действия за прилагане на принципа за партньорство, осигуряване на информация и публичност предвиждат:

- информиране по подходящ начин на обществеността и заинтересованите страни за цялостния процес на изпълнение и оценка на Областната стратегия за развитие през периода 2014-2020 г.;

- разработване на механизъм за консултиране в хода на изпълнение на стратегията чрез организиране на публични дискусии, кръгли маси и други форми, в т.ч. чрез интернет и социалните мрежи;

- публикуване на информация за постигнатия напредък по изпълнението на стратегията и осигуряване на публичен достъп до резултатите.

Целите, които се поставят при прилагането на принципа на партньорство и прозрачност, са насочени към подобряване качеството на стратегическия документ и ефективността на неговото изпълнение. По-добрата информационна среда и публичността при реализацията на мерките, предвидени в стратегията, ще създадат обективни предпоставки и условия за привличане и ефективно използване на повече вътрешни и външни ресурси, вкл. средства от фондовете на ЕС за развитие на областта. Ключова роля за осигуряването на информация и публичност на Областната стратегия за развитие, както и на документите, свързани с действията на съответните органи по нейното изработване, съгласуване, актуализиране, осигуряване на необходимите ресурси и изпълнение има областният управител. Областният съвет за развитие на област Шумен също гарантира прилагането на принципа на партньорство, публичност и прозрачност

във връзка с изпълнението на стратегията и оказва съдействие за мобилизиране на административния капацитет и ресурсите на местно ниво.

Междинната оценка и актуализацията на ОСР Шумен 2014-2020 г. следва да бъдат публикувани на интернет страницата на областната администрация и на Портала за обществени консултации на Министерски съвет – www.strategy.bg. За осигуряване на информация и публичност при изпълнението на Областната стратегия за развитие е изготвен междинен, ще бъде изготвен и окончателен доклад (оценка) в съответствие с изискванията за тяхното съдържание, определени в нормативната уредба за регионалното развитие. Финансовите ресурси за осигуряване на информация и публичност на стратегията се планират в рамките на бюджета на областната администрация за съответната година.

XI. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Актуализацията на Областната стратегия за развитие на област Шумен ще подобри основно бюджетната рамка на ОСР до 2020 г., поради оползотворения вече бюджет. Това ще доведе до по-високи резултати от планираните и постигане в по-голяма степен на основната цел за намаляване на социалните, икономическите и пространствените дисбаланси в развитието, както на областта, така и в обхвата на СИР.

Част от общините в областта все още не отчитат регулярно изпълнението на общинските си планове. Тъй като областната стратегия се измерва основно с тази информация, следва общинските администрации да изпълняват стриктно задълженията си по ЗРР и ППЗРР по отношение на периодичното отчитане на изпълнението на общинските планове и подаване на информацията към областна администрация, за да може и изпълнението на областната стратегия да бъде по-ефективно.

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ТАБЛИЦИ, ФИГУРИ И КАРТИ

Таблицы

Таблица II.1. Брутна добавена стойност (БДС) по икономически сектори и брутен вътрешен продукт (БВП)	5
Таблица II.2. Основни характеристики на предприятията от нефинансовия сектор на икономиката на област Шумен	7
Таблица II.3. Относителен дял на предприятията според броя на заетите лица в тях от общия в област Шумен в %	7
Таблица II.4. Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи за област Шумен в хил. лв.	10
Таблица II.5. Произведена продукция на промишлени предприятия за 2015 г. в област Шумен	10
Таблица II.6. Показатели за НИРД в област Шумен.....	12
Таблица II.7. Основни показатели за туризма в област Шумен	14
Таблица II.8. Показатели за туризма в област Шумен и сравнение със СИР и България за 2015 г.	15
Таблица II.9. Население в област Шумен по общини.....	16
Таблица II.10. Средногодишни данни за икономически активното население в област Шумен (лица на 15 и повече навършени години).....	22
Таблица II.11. Наети лица по икономически дейности за 2015 г.	22
Таблица II.12. Средна брутна годишна заплата по икономически дейности за 2015г. ...	24
Таблица II.13. Основни индикатори за бедност в област Шумен	32
Таблица II.14. Актуализиран SWOT-анализ на област Шумен	44
Таблица IV.1. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на ОСП Шумен за периода 2014-2020, актуализирана през 2018 г.	52
Таблица V.1. Райони за целенасочена подкрепа в област Шумен	57

Фигури

Фигура II.1. БВП на човек от населението за 2015 г. в лв.	6
Фигура II.2. Структура на преките чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор в област Шумен по икономически дейности към 31.12.2016 година	8

Фигура II.3 Чуждестранни преки инвестиции в нефинансовите предприятия с натрупване към 31.12.	9
Фигура II.4. Средната брутна годишна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение в лв. в област Шумен	24
Фигура II.5. Места на 100 деца в детските градини през учебната 2016/2017 година	26
по общини в област Шумен.....	26
Фигура II.6. Учащи в общообразователните и специални училища по групи класове в област Шумен	27
Фигура II.7. Осигуреност с лекари и с лекари по дентална медицина на 10 000 души от населението към 31.12.2016 г. в област Шумен	31
Фигура II.8. Наличност на дълготрайните материални активи с екологично предназначение за периода 2010-2016 г. в област Шумен.....	42
Фигура IV.1. Разпределение на актуализирания бюджета на ОСР Шумен 2014-2020 по стратегически цели в %	54
Фигура IV.2. Разпределение на актуализирания бюджета на ОСР Шумен 2014-2020 по приоритети в %.....	54
Фигура IV.3. Разпределение на актуализирания бюджета на ОСР Шумен 2014-2020 по източници за финансиране в %.....	55

Карти

Карта II.1. Регионална специализация на българските предприятия на средно високо и средно ниско технологични производства	13
Карта II.2. Регионална специализация на българските предприятия на ниско технологични производства	14
Карта II.3. Линия на бедност по области през 2016 година	34
Карта II.4. Изменение на линията на бедност и относителен дял на бедните по области и пол.....	35

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

БДС	Брутна добавена стойност
БВП	Брутен вътрешен продукт
ДГ	Детска градина
ДМА	Дълготрайни материални активи
ЕС	Европейски съюз
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ИСИС	Иновационна стратегия за интелигентна специализация
НИРД	Научноизследователска и развойна дейност
НСИ	Национален статистически институт
ОСР	Областна стратегия за развитие
ППЗРР	Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
ПЧП	Публично-частно партньорство
СИР	Североизточен район
СУ	Средно училище
ЦИП	Целенасочена инвестиционна подкрепа
SWOT	Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите (съкращение от английски)